

Från idé till verklighet

Uppsala kommunala musikskola

Ingrid Göranson

2013

Magisteruppsats 30 hp

Handledare: Sten Dahlstedt

Institutionen för Musikvetenskap

Uppsala Universitet

Abstract

Title: From concept to reality – Uppsala Municipal School of Music

Level: Master thesis, 30 hp.

Author: Ingrid Göranzon

Supervisor: Sten Dahlstedt

Date: 2013-05

This thesis aims to explain how and why the municipal school of music (kommunala musikskolan) in Uppsala was formed. Municipal schools of music are a Swedish phenomenon that was formed all over Sweden after the Second World War. Each school is individual since they are entirely controlled at a municipal level. Although several factors have been identified as reasons for the creation of municipal schools of music, research in the area is limited.

The material forming the basis of the survey is municipal documents from Uppsala city archives. The method that has been chosen to analyze the material is critical ideology analysis. This means that the content of the documents is analyzed in relation to its context, to clarify both the manifest and latent ideologies.

The study shows that the formation of a municipal school of music in Uppsala was a part of a larger movement, both nationally and locally. Sweden went through great changes during the period after the Second World War, politically, socially and culturally. The development of municipal schools of music was influenced mainly by the ideas about education and culture. The guiding idea was that all citizens should have equal access and opportunity. Technological advances such as radio and gramophone had made high culture more accessible, but it also contributed to the spread of what was considered inferior culture. Studies of the time showed that the solution was to give people the knowledge needed to make the right choice. The municipal school of music in Uppsala was created with the aim of forming a culturally educated public.

Key words: municipal school of music (kommunal musikskola), Uppsala, public education (folkbildning), cultural politics (kulturpolitik), critical ideology analysis, post World War II

ISSN 1102-6966

ISBN UU-MSU-SER-60-E

Innehållsförteckning

<i>Abstract</i>	2
<i>Innehållsförteckning</i>	3
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund och ämnesmotivering	5
1.1.1 Syfte	6
1.1.2 Forskningsfrågor	6
1.2 Disposition	6
2.1 Idé och ideologianalys	9
2.1.1 Kritisk ideologianalys	10
2.2 Definitioner	11
2.2.1 Musikskola	11
2.2.2 Folkbildning	11
2.2.3 Kulturpolitik	12
2.3 Material	13
2.3.1 Avgränsning	13
2.3.2 Källkritisk diskussion	14
2.4 Tidigare forskning	15
2.4.1 Den kommunala musikskolan	15
2.4.2 Uppsalas historia	17
3. Från idé...	18
3.1 Motion <i>Om införandet av musikskola i kommunal regi</i>	18
3.2 Förförståelse	19
3.2.1 Politiskt styre	20
3.2.2 Skolsystem	20
3.2.3 Musik och folkbildning i Uppsala	21
3.2.4 Folkskolans frivilliga musikundervisning.	22

3.3 Analys	24
3.4 Folkskolestyrelsens första förslag	28
3.4.1 Uttalanden om motion <i>Om införandet av musikskola i kommunal regi</i>	30
3.4.2 Folkskolestyrelsens första utredning	30
3.4.3 Följden av folkskolestyrelsens första förslag	32
3.5 Analys	34
4. ...till verklighet	36
4.1 1947 års musikutredning	37
4.2 Musik i Uppsala	38
4.2.1 Landstingets utredning	38
4.2.2 Motion <i>Om främjande av musikköret i Uppsala</i>	39
4.3 Folkskolestyrelsens andra förslag	40
4.3.1 Folkskolestyrelsens andra utredning	40
4.3.2 Följden av folkskolestyrelsens andra förslag	41
4.4 Motion <i>Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala</i>	43
4.5 Analys	44
4.6 Övergång från Uppsala folkskolas frivilliga musikundervisning till kommunal musikskola	49
5. Diskussion	52
6. Litteratur- och källförteckning	60
6.1 Tryckt material	60
6.2 Elektroniskt material	63
6.3 Arkiverat material	64
6.3.1 Uppsala Stadsarkiv	64
6.3.2 Uppsala Universitetsbibliotek: Carolina Rediviva	64

1. Inledning

1.1 Bakgrund och ämnesmotivering

Tiden efter andra världskriget var en period då Sverige genomgick stora förändringar, både på nationellt och på lokala plan. Förändringarna som skedde var såväl politiska som sociala och kulturella. Ett nytt fenomen var den kommunala musikskolan, som då bildades i flera av Sveriges kommuner. Idag har den kommunala musik- och kulturskolan en unik och viktig position i samhället. Det finns en musik- eller kulturskola i 283 av Sveriges 290 kommuner.¹ Fenomenet har i flera år varit ett aktuellt ämne i nyheter och debatt, och den information som förekommer är både positiv och negativ. Dels handlar det om hur musik- och kulturskolor blomstrar och den inverkan undervisningen har på eleverna, dels om hur vissa hotas av nedläggning.

De kommunala musik- och kulturskolorna i landet uppfattas ofta som ett samlat fenomen, trots att de egentligen är skilda från varandra. Det har aldrig funnits några nationella beslut eller styrdokument för verksamheten, utan alla musik- och kulturskolor styrs helt på kommunal nivå.² Varje skola har en individuell historia och en mängd olika faktorer har utpekats som anledningen till varför musikskolorna bildades. Trots detta är forskningen på området begränsad. Problematiken ligger i svårigheten att ta fram resultat som kan sägas vara representativt för hela fenomenet. Därför finns det ett behov av forskning som utreder de omständigheter som fanns kring bildandet av kommunala musikskolor.

Avsikten med denna uppsats är att ge en bild av hur en kommunal musikskola kan växa fram. För att göra detta kommer musikskolan i en ort och de faktorer som påverkade den att undersökas. Orten som valts för den här undersökningen är Uppsala. En musikskola i kommunal regi bildades i Uppsala stad hösten 1956. Den är fortfarande verksam idag, och hade 2010 cirka 2000 elever fördelat på 19 instrument/ämnen.³ Förutom en skrift till 25-års jubileet 1981⁴ har det

¹ Lärarförbundet, ”Frågor och svar Bästa musik- och kulturskolekommun” [Besökt 2013-05-04].

<<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00227863?OpenDocument>>

² 1997 bildades dock SMOK, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, en ideell förening där musik- och kulturskolor kan vara medlemmar.

Sveriges Musik- Och Kulturskoleråd, ”Historik” [Besökt 2013-02-23].

<<http://www.smok.se/om-smok/historik>>

³ Göranson, Ingrid, *Inflytande och delaktighet i musikskolan* (Uppsala, 2012) s.14.

⁴ Rondin, Ivar, *Musik till alla* (Uppsala 1985) s.52-87.

inte gjorts någon undersökning om hur och varför det grundades en kommunal musikskola i Uppsala.

1.1.1 Syfte

Denna uppsats syftar till att redogöra för hur och varför den kommunala musikskolan i Uppsala bildades.

1.1.2 Forskningsfrågor

Hur Uppsala kommunala musikskola bildades är ett händelseförlopp som sträcker sig från det ursprungliga förslaget 1948 till beslutet 1956. Eftersom detta skedde i en tid av stor förändring är det viktigt att se utvecklingen från ett perspektiv som tar hänsyn till samhällets kontext.

- Vilka idéer låg bakom bildandet av en kommunal musikskola i Uppsala?
 - Hur tog sig detta uttryck i praktiken?
- Vilka var de mest signifikativa faktorerna kring bildandet?
 - Hur skiljer sig dessa faktorer från nationellt till lokalt plan?
- Hur påverkades bildandet av skillnaderna mellan den politiska och den kulturella förändringen i Sverige?

1.2 Disposition

Inledningen av denna uppsats innehåller en motivation av den vetenskapliga relevansen för ämnet och presenterar uppsatsens syfte och forskningsfrågor.

I det andra kapitlet av uppsatsen redovisas teori, metod och material. Den valda analysmetoden för uppsatsen är kritisk ideologianalys. Metoden presenteras först ur ett brett perspektiv för att därefter inriktas med uppsatsens syfte som utgångspunkt. Kommande delkapitel, 2.2, behandlar och definierar vissa begrepp som är väsentliga för förståelsen av uppsatsen. Delkapitel 2.3 går igenom materialet som ligger till grund för undersökningen, i dels en avgränsning och dels en källkritisk diskussion. Kapitel två avslutas med en sammanställning av tidigare forskning, kring den kommunala musikskolan och Uppsalas historia.

Kapitel tre och fyra omfattar uppsatsens huvudsakliga del, resultatet av undersökningen. Här kommer händelseförloppet från den första motionen 1948 till beslutet 1956 att redovisas. Utifrån den valda analysmetoden så kommer materialet analyseras utifrån sin kontext.

Det tredje kapitlet inleds med att introducera den första motionen, och utifrån den redovisas det politiska och kulturella sammanhang som den är producerad i. På det följer en analys som

diskuterar vilka tankar idéer som legat till grund för framställningen av motionen. Kapitlet fortsätter med den inledande texten till det första förslaget till en musikskola i kommunal regi. Denna text relateras också till sin kontext, både de händelser som ledde upp till förslaget och de händelser som blev följden av förslaget. I delkapitel 3.5 analyseras händelseförloppet fram till 1951.

Kapitel fyra inleds med det andra förslaget till en musikskola i kommunal regi, som kom 1954. Samma metod som i föregående kapitel kommer att användas. På den inledande texten följer en presentation av de företeelser som motiverat förslaget. Därefter redovisas de följder som förslaget fick, den slutgiltiga motionen och beslutet 1956. Detta analyseras i delkapitel 4.5. Som avslutning på kapitlet och resultatdelen ges en kort insikt i det första verksamhetsåret av den kommunala musikskolan.

Det femte kapitlet av uppsatsen är en diskussion av resultatet utifrån uppsatsens syfte. Diskussionens innehåll läggs upp utifrån de forskningsfrågor som presenteras i delkapitel 1.1.2. Avslutande ges en sammanfattad bild av uppsatsens resultat och förslag på vidare forskning.

2. Teori, metod och material

Uppsatsens empiriska material består till största del av arkiverade dokument som protokoll, motioner, förslag och diverse brev. Materialet kan sägas ha både en ideologisk och en politisk prägel, och en metod som ofta används när liknande material fått styra undersökningar är idé- och ideologianalys. För att nå undersökningens syfte relateras materialet till sin kontext och analyseras utifrån det.

2.1 Idé och ideologianalys

Idé- och ideologianalys (hädanefter ideologianalys) är en mångvetenskaplig metod som används för att studera idéer och ideologier i samhället. Inom ideologianalys finns ett antal olika analystekniker. Innan en sådan väljs behöver dock vissa begrepp definieras.

Sven-Eric Liedman, professor i idéhistoria, har skrivit ett flertal böcker om ämnet ideologier och i boken *I skuggan av framtiden* definierar han idé som ”något som människor kan skriva, säga eller tänka”, och ideologi som ”en rad sammanfogade idéer, nära förbundna med handlingsmönster i en spänningsfylld enhet”.⁵ Begreppet ideologi har definierats på många sätt sedan det användes första gången 1798, och Liedman redogör för begreppets brokiga historia i boken *Motsatsernas spel*.⁶ I denna uppsats används Liedmans definition av begreppen idé och ideologi.

Liedman skiljer på manifesta och latent ideologier. Om manifesta ideologier säger han ”De är de delar av isberget, som syns ovanför vattenytan. De fastslås i partiprogrammen, de uttalas i festsalen, de presenteras i intervjuerna, de angrips i pamfletterna, de försvaras i apologierna. Det finns beprövade tekniker att analysera dessa manifesta ideologier.”⁷ De latent ideologierna framkommer genom att de manifesta ideologierna studeras utifrån kontext och samband. I en metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys, *Textens mening och makt*, presenteras ideologianalys och de olika tekniker som används, bland annat innehålls-, funktions- och kritisk ideologianalys.⁸ Där sammankopplas Liedman med kritisk ideologianalys, vilket innebär att ”i enlighet med ett ideologikritiskt anslag ska olika inslag i en dominerande ideologi jämföras med en yttre verklighet. Ideologin ska därmed begripliggöras, eller snarare avslöjas.”⁹

⁵ Liedman, Sven-Eric, *I skuggan av framtiden* (Stockholm, 1999) s.47, 51.

⁶ Liedman, Sven-Eric, *Motsatsernas spel, vol. 2* (Lund, 1997).

⁷ Liedman, Sven-Eric, *Surdeg* (Stockholm, 1980) s.72.

⁸ Bergström, Göran & Boreus, Kristina, *Textens mening och makt* (Lund, 2012).

⁹ Bergström & Boreus, s.148-149.

2.1.1 Kritisk ideologianalys

Det mest kända exemplet på kritisk ideologianalys enligt Bergström och Boreus är Frankfurtskolan¹⁰, vilket även Liedman tar upp i *Motsatsernas spel*. Frankfurtskolan ansåg att ideologi var samma sak som ett falskt medvetande, och därmed något som människan behöver frigöras från.¹¹

I inledningen till boken *Ideologi och institution* tar Liedman och Olausson upp begreppet ideologi i förhållande till institution, ideologisk förändring och frusen ideologi. En institution, oavsett form, definieras som ”en bärare av ideologier”.¹² Ideologisk förändring sker när ”idéer förändras i takt med att den organisation, som de ingår i, förändras; den faktiska miljöns förändringar leder till ideologiska förändringar”.¹³ Ibland förändras dock en institution utan att den bakomliggande ideologin förändras. I slutändan leder det till att institutionen blir laddad med en ideologi som inte längre hålls levande, detta kallar Liedman och Olausson för en frusen ideologi.¹⁴

Kritisk ideologianalys är enligt Liedman att, för att förstå de manifesta ideologierna i en institution eller samhälle, behöver de latenta ideologierna hittas och analyseras. Den kritiska ideologianalysen har ingen fastställd mall, utan analysens tillvägagångssätt formas utifrån material och syfte. Bergström och Boreus menar att analysen bör bestå av tre steg, där det första är att göra en textanalys på materialet som ligger till grund för undersökningen och visa den manifesta ideologin. För denna uppsats utgörs det materialet av de motioner som inlämnats till Uppsala stadsfullmäktige. Det andra steget är att analysera materialet, enligt Bergström och Boreus, genom att ställa frågan ”Vilken verklighet handlar texten om?” Utifrån svaret på denna fråga kommer sedan det sista steget i analysen, att beskriva materialets kontext, att redogöra för vilket sammanhang texterna är producerade i, och genom att analysera detta komma fram till den latenta ideologin.¹⁵

¹⁰ Bergström & Boreus, s.148.

¹¹ Frankfurtskola, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-17].
<<http://www.ne.se.czproxy.its.uu.se/lang/frankfurtskolan>>

Liedman, 1977, s.165-167.

¹² Liedman, Sven-Eric & Olausson, Lennart, *Ideologi och institution* (Stockholm 1988) s.22.

¹³ Liedman & Olausson, s.9.

¹⁴ Liedman & Olausson, s.21.

¹⁵ Liedman & Olausson, s.165-169.
Bergström & Boreus, s.160-161.

2.2 Definitioner

2.2.1 Musikskola

Torgil Persson ger i sin avhandling, *Den kommunala musikskolans framväxt*, en definition av begreppet kommunal musikskola: ”Frivillig, organiserad musikundervisning helt eller delvis finansierad med kommunala medel på lokal nivå”.¹⁶ Detta är en definition som överlag stämmer in, förutom att idag har många musikskolor ombildats till kulturskolor. En kulturskola ska ha undervisning inom minst tre verksamheter, till exempel musik, dans och teater. Såväl idag som tidigare i historien har det förekommit privata musikskolor, eller privat musikundervisning i annan form. Studieförbund som Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) och Folkuniversitetet har setts som en stark konkurrent till den kommunala musikskolan. I den tidiga utvecklingen av kommunala musikskolan valde flera kommuner att istället för att inrätta en egen musikskola stödja lokala studieförbund ekonomiskt. Marianne Reimers-Wessberg ger i sin uppsats, *Ljysna är silver, spela är guld*, en redogörelse för hur den svenska kommunala musikskolan skiljer sig från utländska motsvarigheter.¹⁷

För denna uppsats är det av vikt att reda ut musikskolebegreppet specifikt för Uppsala. I första hand är det Uppsala kommunala musikskola, bildad 1956. Den bildades dock inte fristående, utan som en utveckling av Uppsala folkskolas frivilliga musikundervisning, som därmed upphörde 1956. För att undvika förvirring kommer dessa att benämnas som kommunala musikskolan och folkskolans frivilliga musikundervisning, utan vidare förkortningar. Innan dessa bildades fanns det dock en privat musikskola i Uppsala, som officiellt hette Uppsala Musikskola och bildades 1929. I och med att dess historia till viss del korsar den kommunala musikskolans så kommer den att benämnas som Uppsala privata musikskola. I den mån begreppet musikskola står för sig själv i uppsatsen så syftar det på musikskolan enligt Perssons definition och i en nationell mening.

2.2.2 Folkbildning

En faktor som haft stor betydelse för den kommunala musikskolans utveckling är idén om folkbildning. Nationalencyklopedin definierar folkbildning som ”samlingsbegrepp för människors insikter och orientering på områden utanför deras egna specialiteter och yrkeskunskaper.”¹⁸ Svenska Akademiens ordboks definition är ”de bredare samhällslagrens bildning.”¹⁹

¹⁶ Persson, Torgil *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal* (Göteborg, 2001) s.4.

¹⁷ Reimers-Wessberg, Marianne, *Ljysna är silver, spela är guld* (Stockholm, 1991) s.3-5.

¹⁸ Folkbildning, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-25].

<<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/folkbildning>>

¹⁹ Folkbildning, *Svenska Akademiens ordbok* [Besökt 2013-03-25]. <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>

I forskning om folkbildning delas begreppet ofta upp i olika kategorier. Bernt Gustavsson presenterar i boken *Bildningens väg* tre olika bildningsideal. Det första av dessa är medborgarbildningsidealet, med rötter i upplysningsfilosofin. Detta är ett målinriktat ideal, tanken var att folket behövde bildning för att kunna ta aktiv del i ett politiskt samhälle. De två andra idealen är inriktade på processen i bildningen, självbildningsidealet och nyhumanismens personlighetsbildande ideal. Idén i självbildningsidealet är att människan är en aktiv varelse, ansvarig för självständigt tänkande och kunskapsinhämtning. Nyhumanismens personlighetsbildande ideal blickar till skillnad från de andra två bakåt, människan bör inhämta klassisk kunskap för att utvecklas som person. Skillnaden mellan de tre idealen ligger i ansvarsfördelning och fokus.²⁰

Bernt Gustavsson skildrar hur begreppet folkbildning började användas i Sverige kring början av 1800-talet. Denna tidpunkt var när folkets bildning kom att ses som en statlig angelägenhet och folkskolan bildades. Gustavsson beskriver det dock som att ofta är det inte statens verksamheter för folkbildning som förknippas med begreppet, utan folkrörelsernas.²¹ Folkbildning i Sverige kännetecknas till viss del av denna osäkerhet över ansvaret för bildningen. Den tidsperiod som denna uppsats undersöker utmärks av att ansvaret för folkbildning delvis övergick från folkrörelserna till kommunerna, som då fick en stärkt ställning i samhället. Då genomförde också staten en utredning av folkbildning, som resulterade i betänkandet, *Det fria och frivilliga musikbildningsarbetet*.²²

Anledningen till varför musik fått en betydande plats i folkbildning beskrivs i inledningen till antologin *Musiken, folket och bildningen*: ”Eftersom musiken ansågs vara förädlande fick den också en viktig position i de bildningscirkel som startade kring 1800-talets mitt. Föredrag om naturvetenskaperna, moral och om t.ex. sångens betydelse varvades vid möten med körsång, solosång, lekar och dans.”²³ Fenomenet kring musikalisk folkbildning kommer att diskuteras i en vidare betydelse relaterat till undersökningen i uppsatsens resultatdel.

2.2.3 Kulturpolitik

Kulturpolitik är enligt Nationalencyklopedin ”debatten om och beslutsprocessen kring offentliga insatser för att främja ett rikt kulturliv och att bevara och utveckla olika kulturmiljöer.”²⁴ Anders

²⁰ Gustavsson, Bernt, *Bildningens väg* (Stockholm, 1991) s.42-51

²¹ Gustavsson, s.55, 67.

²² SOU 1948:30, *Det fria och frivilliga musikbildningsarbetet* (Stockholm, 1946-48).

²³ Öhrström, Eva (red.) *Musiken, folket och bildningen* (Linköping, 1997) s.9.

²⁴ Kulturpolitik, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-03]. <<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/kulturpolitik>>

Frenander skildrar i *Kulturen som kulturpolitikens stora problem*²⁵ delvis begreppets historia, både internationellt och i Sverige. Han beskriver att problematiken ligger i att bestämma begreppets innebörd, eftersom både kultur och politik är vida begrepp i sig själva. Därför är det också svårt att definiera när kulturpolitiken hade sin början.²⁶ På frågan *När började det?* om den svenska kulturpolitiken ger Frenander svaret, ”De mest krassa anser att vi inte förrän med den nya kulturpolitiken på 1970-talet kan tala om någon sådan värd namnet. Men diskussionen om kulturpolitiska spörsmål är självfallet betydligt äldre än så.”²⁷ Carl Arvid Hessler redogör i boken *Staten och konsten i Sverige*, bland annat för kulturpolitiken angående konst på 1700- och 1800-talet.²⁸

En av anledningarna till att 1970-talet dock av vissa ses som starten för svensk kulturpolitik var att då inrättades Kulturrådet, vars uppdrag var ”att utreda och lägga förslag till den statliga kulturpolitikens utformning.”²⁹ Uppdrag att göra utredningar om kulturens position i Sverige hade dock getts av staten tidigare, men då till utvalda kommittéer. Två av dessa statliga utredningar (SOU) kommer att vara aktuella i denna uppsats, 1944 års folkbildningsutredning och 1947 års musikutredning.³⁰

2.3 Material

Det huvudsakliga materialet för denna uppsats finns i Uppsala Stadsarkiv, och behandlar verksamheten kring folkskolans frivilliga musikundervisning och den kommunala musikskolan. Detta material består av allt från Uppsala stadsfullmäktiges protokoll till brev och tidningsurklipp. Utöver detta kompletteras materialet av historiebrevbeskrivningar, både av Uppsala och av musikskolan i hela landet, för att placera materialet i rätt kontext och sammanhang.

2.3.1 Avgränsning

Studien kommer att täcka tiden från den första motionen om en musikskola i kommunal regi 1948 fram till bildandet 1956. För en ökad förståelse kommer även tiden då folkskolans frivilliga musikundervisning var verksam, från starten 1945, att inkluderas. En beskrivning av det första verksamhetsåret för den kommunala musikskolan kommer också att tas med, för att ge en bild av hur Uppsalas kommunala musikskola utformades i bildningsskedet.

²⁵ Frenander, Anders, *Kulturen som kulturpolitikens stora problem* (Hedemora, 2005).

²⁶ Frenander, s.48-51.

²⁷ Frenander, s.75.

²⁸ Hessler, Carl Arvid, *Staten och konsten i Sverige* (Stockholm,1942)

²⁹ Frenander, s.153.

³⁰ SOU 1948:30.

SOU 1954:2, *Musikliv i Sverige* (Stockholm, 1954).

2.3.2 Källkritisk diskussion

I samband med undersökningen av materialet har vissa ställningstaganden behövt göras. I detta avsnitt kommer jag att beskriva vilka och argumentera för dem.

Materialet från Uppsala Stadsarkiv består bland annat av officiella protokoll från stadsfullmäktige, drätselkammaren och folkskolestyrelsen. Dessa är dokumenterade på ett sådant sätt att de för denna uppsats får ses som helt tillförlitliga. Merparten av materialet kommer dock från en kapsel i folkskolestyrelsens arkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*. Denna innehåller material från den avgränsade perioden för denna uppsats, alltså från de tidiga tankarna om folkskolans frivilliga musikundervisning till en tid efter bildandet av den kommunala musikskolan. Materialet i mappen är kronologiskt ordnat, men vissa dokument dyker upp på flera ställen eller längre fram än den tidpunkt då de producerats eftersom de sitter ihop med andra, senare dokument. Jag har gjort ett kvalitativt urval av dokumenten i denna mapp, av det som ansetts relevant för uppsatsens syfte. Exempel på vad det är för sorts dokument i kapseln är protokoll, brev, förslag och verksamhetsberättelser.

I och med att innehållet i kapseln är så pass blandat så förekommer det vissa dokument som saknar information, till exempel datum. Vissa av dessa dokument går ändå att datera utifrån placering och innehåll. De dokument som är av vikt för förståelsen är medtagna, men då markeras det i referensen att det saknas datering. Majoriteten av dokumenten i arkivet är maskinskrivna, med vissa undantag som handskrivna protokoll. En del av de maskinskrivna dokumenten har dock fått anteckningar påskrivna i efterhand. Ställningstagandet för dessa anteckningar är att helt bortse från dem, om det inte gäller mindre justeringar som stavfel, eftersom det är betydligt svårare att konstatera upphovsman och datera.

I referenserna till arkivdokumenten kommer det att stå arkiv, arkivbildare, kapsel/mapp/bok, ev. namn på dokumentet, ev. författare, ev. datum. Den information som hämtas från officiella protokoll från stadsfullmäktige, drätselkammaren och folkskolestyrelsen kommer istället att markeras med sidnummer.

Eftersom det är dokument som handlar om en verksamhet så förekommer det ofta uppgifter om intäkter och utgifter. Dessa är omräknade till penningvärdet i januari 2013, för att kompensera för inflation. Den omräknade summan står konsekvent efter kostnaden, inom parentes. Anledningen till varför detta är medtaget är för att bidra till förståelsen och för att kunna jämföra uppgifterna

mellan de olika förslag som förekommer i uppsatsen. För att göra detta används Statistiska Centralbyråns verktyg Prisomräknaren.³¹

2.4 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som anses relevant för uppsatsen handlar om den kommunala musikskolan och Uppsala stads historia.

2.4.1 Den kommunala musikskolan

Som nämnt i ämnesmotiveringen så är den kommunala musikskolan ett relativt outforskat ämne. Större delen av den forskning som gjorts har varit inriktad på en eller ett fåtal musikskolor, och kan därför inte ses som representativ för hela fenomenet kommunal musikskola. Hittills under 2010-talet har det gjorts två undersökningar om den kommunala musikskolan på avancerad nivå. Den första av dem är doktorsavhandlingen *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad?* av Kristina Holmberg från 2010.³² Avhandlingen bygger på gruppintervjuer med 27 lärare från sex olika musikskolor, med forskningsfrågan ”Hur framställer lärare vid musik- och kulturskolan verksamheten, eleverna och sig själva?” Resultatet visar att det finns ett behov av tydligare styrning av undervisningen, eftersom det i dagsläget beror mycket på kombinationen lärare/elev.³³ Den andra undersökningen är en uppsats på avancerad nivå från 2011, *Nu gör vi det här och det här och det här: Tre musiklärares beskrivningar av undervisningens centrala innehåll i musik- och kulturskolan* av Kristian Muotka och Helena Tagesson.³⁴ Slutsatserna som denna uppsats drar är ungefär de samma som för Holmberg, att avsaknaden av tydliga styrdokument påverkar undervisningen negativt.³⁵

Den kvantitativt mest omfattande historiska undersökning om musikskolan som gjorts är *Lysna är silver – spela är guld* av Marianne Reimers-Wessberg från 1991³⁶, vilket är en studie av den kommunala musikskolan i Sveriges utveckling fram till 1950. Utgångspunkten för studien var frågan ”Varför växte det fram kommunala musikskolor i Sverige?” Undersökningen visade att frågan är mer komplicerad än en första anblick kan ge, och att de kommunala musikskolorna var resultatet av flera olika strävanden inom samhället, vilka var olika från kommun till kommun.³⁷

³¹ Statistiska Centralbyrån [Besökt 2013-05-08]. <http://www.scb.se/Pages/PricesCrib_258649.aspx>

³² Holmberg, Kristina, *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten* (Malmö, 2010).

³³ Holmberg, s.5, 203-205.

³⁴ Muotka, Kristian & Tagesson, Helena, *Nu gör vi det här och det här och det här* (Örebro, 2001).

³⁵ Muotka & Tagesson, s.34-35.

³⁶ Reimers-Wessberg.

³⁷ Reimers-Wessberg, s.57-58.

Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal: En studie av musikskolorna i Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås är en avhandling av Torgil Persson från 2001.³⁸ Avhandlingen är uppdelad i två delar, den första berör etableringen av kommunala musikskolan på fyra orter, och den andra samma musikskolors tillstånd under 1990-talet. Lars Graneheims C-uppsats i musikpedagogik från 1994, *Från Musikskola till Kulturskola – en studie av en skolform i förändring*³⁹, är även den en undersökning av fyra olika kommunala musikskolor. Detta är en historisk studie med fokus på övergången från musikskola till kulturskola.

Samspel: Grundskola – Musikskola i samverkan är en avhandling från 1995 av Börje Stålhammar⁴⁰, med syftet ”Att vid samverkan mellan grundskola och musikskola i en klassrumssituation tydliggöra den pedagogiska och musikaliska interaktionen”.⁴¹ Avhandlingen berör historiskt bakgrunden både till musikundervisning i grundskolan och den kommunala musikskolan. 2000 lade Jonas Gustavsson fram avhandlingen *Så ska det låta: Studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965*.⁴² Den innehåller en bred historisk sammanfattning av musikpedagogiken i Sverige.

Den kommunala musikskolan saknar officiella styrdokument, men Svenska Kommunförbundet gav 1976 ut *Den kommunala musikskolan*⁴³, vilket skulle fungera som en vägledning för verksamheten. Denna innehåller historisk bakgrund till musikskolan, mer allmänna mål för verksamheten och detaljrikt beskrivna tillvägagångssätt för undervisningen. 1984 utgavs en uppdaterad version, *Den kommunala musikskolan – en resurs i kulturlivet*.⁴⁴

En viktig aspekt av den tidigare forskningen kring den kommunala musik- och kulturskolan är att de flesta av forskarna själva har arbetat som lärare inom verksamheten. Holmberg, Persson, Graneheim, Lilliedahl och Stålhammar skriver uttryckligen i inledningarna till sina texter att behovet av forskning eller idén till forskning har kommit till dem i deras arbete som lärare. Detta kan ha medverkat till deras val av vinkel och till deras utgångspunkt.

Anna Larssons artikel *Musikcirkelrörelsen 1930-1960: Om amatörmusicerande som folkbildning* handlar inte om den kommunala musikskolan utan om musikcirkelrörelsen. Men den är relevant för

³⁸ Persson.

³⁹ Graneheim, Lars, *Från musikskola till kulturskola* (Stockholm, 1994).

⁴⁰ Stålhammar, Börje, *Samspel: Grundskola – Musikskola i samverkan* (Göteborg, 1995).

⁴¹ Stålhammar, s. 9.

⁴² Gustafsson, Jonas, *Så ska det låta*, (Uppsala, 2000).

⁴³ *Den kommunala musikskolan* (Stockholm, 1976).

⁴⁴ *Den kommunala musikskolan: en resurs i kulturlivet* (Stockholm, 1984).

denna uppsats, eftersom den berör de tankar som senare kom att leda till framväxten av den kommunala musikskolan.⁴⁵

2.4.2 Uppsalas historia

Uppsala kommun har genom en historiekommitté gett ut *Uppsala Stads Historia*, en samling i 22 volymer, varav tre används för denna uppsats. Volym X *Rätt Råd Kraft Dåd: Om kommunal styrelse och förvaltning i Uppsala under 100 år (1862-1970)*⁴⁶ inriktar sig speciellt på kommunaladministrationens framväxt, kommunalreformen och kommunsammanslagningar. Utöver dessa används två tematiska volymer, VI:1 och VI:4, *Uppsala kommuns skolor under några decennier av 1900-talet*⁴⁷ och *Uppsala kommun och kulturlivet under några decennier av 1900-talet*.⁴⁸ Karl Söderberg står som författare till båda dessa volymer, med ett ögonvittnes perspektiv, eftersom han var rektor för folkskolan och en av eldsjälarna i bildandet av Uppsala kommunala musikskola.

Specifikt för Uppsala kommunala musikskola saknas det forskning, men 1985 gav Ivar Rondin, tidigare rektor för musikskolan, ut *Musik till alla: Frivilligt musikbildningsarbete i Uppsala län*.⁴⁹ Denna skrift omfattar bland annat en historisk sammanfattning av musikskolan fram till 25-års jubileet 1981, och även musikcirkelrörelsen i Uppsala med omnejd. Musikcirkelrörelsen berörs även i *Uppländsk Årsbok 1939* utgiven av Upplands Kulturnämnd.⁵⁰

⁴⁵ Larsson, Anna, ”Musikcirkelrörelsen 1930-1960: Om amatörmusicerande som folkbildning” *Svensk tidskrift för musikkforskning* (2005), s.54-68.

⁴⁶ Wahlström, Cristina, *Uppsala stads historia 10* (Uppsala, 1997).

⁴⁷ Söderberg, Karl, *Uppsala stads historia 6:1* (Uppsala, 1983).

⁴⁸ Söderberg, Karl, *Uppsala stads historia 6:4* (Uppsala, 1984).

⁴⁹ Rondin.

⁵⁰ *Uppländsk årsbok* (Uppsala, 1939).

3. Från idé...

Om händelseförloppet från idé till verklighet för Uppsala kommunala musikskola studeras i Uppsala stadsfullmäktiges protokoll framstår det som en utveckling i enbart två steg. Första gången en musikskola i kommunal regi formellt föreslås är den 20 februari 1948 i en motion av Axel Sandell,⁵¹ en motion som skickades vidare för utredning. Därefter dröjer det fram till den 25 maj 1956 då Axel Sandells motion återkommer, tillsammans med konkreta förslag, kommentarer och uttalanden.⁵² Stadsfullmäktige beslutade då att godkänna förslaget, och därmed ansågs motionen besvarad. Vid första anblick verkar detta ha varit en relativt okomplicerad process, men vad var det som ledde fram till idén och varför tog det över åtta år för idén att bli verklighet? I detta kapitel kommer det händelseförlopp som redovisas i stadsfullmäktiges protokoll att kontextualiseras och analyseras utifrån kritisk ideologianalys. Analysen kommer att utgå från de motioner som inlämnats till stadsfullmäktige, samt de förslag som lämnats från folkskolestyrelsen till drätselkammaren, för att täcka in hela tidsperioden. För förståelsen delas händelseförloppet upp i tre delar, varav två presenteras i kapitel tre och en i kapitel fyra. Varje del avslutas med en analys.

3.1 Motion *Om införandet av musikskola i kommunal regi*

Under det sista årtiondet har musikintresset i vårt land ökats i hög grad. Denna stegring har åstadkommit och understötts av musikcirkelrörelsen, som f.ö. har utgått från Uppland, och har redan medfört att den svenska musikkulturen numera åtminstone kan jämföras med de stora kulturländernas. Musikcirkelrörelsen, som arbetar med små musikskolor ute i bygderna, har i ett flertal städer fått efterföljare i kommunala musikskolor, t.ex. i Katrineholm, Göteborg m.fl. platser, delvis anslutna till folkskolan, delvis fristående från densamma. För några år sedan grundades också i Uppsala en liknande musikskola, ansluten till folkskolan. Den visade sig omedelbart fylla ett mycket stort behov och arbetar med den allra största framgång. Där kan alltså folkskolans elever få en grundläggande instrumental utbildning jämte den vokala, som sedan gammalt tillhör folkskolans övningsämnen.

Dessa glädjande omständigheter undanröjer emellertid inte det faktum, att stadens befolkning fortfarande har stort behov av god musikundervisning till överkomligt

⁵¹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00 Om inrättande av en musikskola i kommunal regi”(1948-02-20).

⁵² Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktige 1956*, ”N:r 140 Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala” (1956-05-25).

pris. För elever vid andra skolor än folkskolan och även för den uppväxande ungdomen som redan har slutat sin skolgång, samt för sådana musikintresserade, som redan överskridit skolåldern, saknas dessa möjligheter åtminstone för dem, som inte ha relativt goda ekonomiska tillgångar. Det avsevärda musikaliska bildningsintresse, som inte bara är hobbyartat, utan sträcker sig betydligt djupare, bör tillvaratagas och understödjas. Konsertverksamheten har sedan fem år fått ett glädjande stöd av staden, vilket även visar sig i hög grad ha understött musikintresset bland ungdomen. En förutsättning för att detta intresse ska kunna bibehållas och ytterligare utvecklas är den musikaliska självverksamheten. Det vore därför av största värde för stadens musikliv och för dess bildningsverksamhet överhuvud, om en musikskola i kommunal regi inrättades, i vilken medborgare i Uppsala stad kunde erhålla instrumental, vokal och musikteoretisk undervisning mot en avgift, som vore överkomlig för var och en. Denna musikskola skulle kunna vara en självständig organisation eller skulle kunna utgöra en påbyggnad av den vid folkskolan redan förefintliga musikskolan. I styrelsen för denna skola bör rektor vid Uppsala stads folkskolor och director musices vid Uppsala Universitet vara självskrivna ledamöter.⁵³

Den 20 februari 1948 lämnade trädgårdsmästare Axel Sandell (fp) in denna motion till stadsfullmäktige. Sandell satt som ledamot i stadsfullmäktige mellan 1947 och 1951, en period då han även var suppleant i både drätselkammaren och folkskolestyrelsen.

Enbart genom att läsa motionen så är det tydligt att idén bakom motionen inte är en enskild tanke, utan är framväxt i ett existerande sammanhang, både politiskt och kulturellt. I motionen nämns bland annat den svenska musikcirkelrörelsen med ursprung i Uppland, stadens konsertverksamhet och en musikskola i folkskolans regi. Kommande delkapitel kommer att ge en bakgrund till det politiska och kulturella sammanhang som fanns i Uppsala vid tiden för Sandells motion.

3.2 Förförståelse

Det finns många sätt att beskriva och definiera Uppsala, till exempel som en tätort eller en kommun, ärkebiskopssäte, residensstad eller universitetsstad. Eftersom denna uppsats främst undersöker ett kommunalt fenomen, är det Uppsala som kommun som avses. Viktigt att tillägga är dock att kommunen officiellt hette Uppsala Stad fram tills 1971.

⁵³ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 Nr: 00 Om inrättande av en musikskola i kommunal regi”(1948-02-20).

3.2.1 Politiskt styre

Under den period som här undersöks, 1945-1956, var det socialdemokratisk majoritet i Uppsala Stadsfullmäktige. Stadsfullmäktige var det högsta beslutande direktvalda organet inom kommunen, och ordförande åren 1943-1954 var Sven Lide (s), lektor. Ordförande från 1955 var Åke Malmström (s), professor. Lide var även ordförande i folkskolestyrelsen under samma period, 1940-1955. Både folkskolestyrelsen och drätselkammaren var organ som stod direkt under stadsfullmäktige. Drätselkammaren förvaltade kommunens finanser och andra ekonomiska ärenden. Ordförande under perioden 1939-1959 var Tycho Hedén (s). Uppsalas drätselkammare var från 1947 uppdelad i tre avdelningar med olika ansvarsområden. Utöver dessa fanns arbetsutskottet, senare drätselutskottet, utan självständig beslutanderätt.⁵⁴

Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) nådde som parti vid den här tiden en höjdpunkt, efter att under flera år växt fram och utvecklat sin politik. 1944 utgav partiet ett efterkrigsprogram, vilket Ulla Ekström von Essen kallar *Folkhemmets kommunideologi*. Programmet hade enligt Nationalencyklopedin tre huvudsakliga delar, ”1) full sysselsättning; 2) rättvis fördelning och höjd levnadsstandard; 3) större effektivitet och mer demokrati inom näringslivet.”⁵⁵ Ekström von Essen beskriver det som att i 1944 års efterkrigsprogram var den genomgående tanken att kommunerna var nyckeln till ett fungerande välfärdssamhälle. En bild om en *mönsterkommun* spreds i landet och blev ett ideal för alla kommuner att eftersträva. Denna bild var omfattande och inkluderade flera olika områden inom kommunens verksamhet.⁵⁶

3.2.2 Skolsystem

Gunnar Richardson beskriver i *Svensk Utbildningshistoria: Skola och samhälle förr och nu*, hur det svenska skolsystemet under perioden 1900-1970 präglades av förändring och utveckling. Framför allt tiden efter andra världskriget var starkt påverkad av en känsla av förnyelse och reform. Då påbörjades arbetet med det som kom att inträffa 1970, införandet av enhetsskola och gymnasieskola. Tiden utmärktes av en tanke om att alla barn skulle ha rätt till samma möjligheter att få en bra grundutbildning. Därför låg folkskolan i fokus och den fick en förstärkt ställning i samhället.⁵⁷

Folkskolan i Uppsala stod sedan 1926 under folkskolestyrelsen, och de olika folkskolorna samlades under namnet Prins Gustavs folkskola. Folkskolan bestod då av sju obligatoriska skolår

⁵⁴ Wahlström, s.357.

⁵⁵ Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-03].
<<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/arbetarr%C3%B6relsens-efterkrigsprogram>>

⁵⁶ Ekström von Essen, Ulla, *Folkhemmets kommun* (Stockholm, 2003) s.94-96, 100-101, 125.

⁵⁷ Richardson, Gunnar, *Svensk Utbildningshistoria: Skola och samhälle förr och nu* (Lund, 2004) s.95-97, 105-109.

och ett eller två frivilliga år, även kallat högre folkskola eller fortsättningsskola. Dessa sju obligatoriska år behövde inte alla genomföras på folkskolan, till exempel gick de som siktade på examen från realskolan bara fyra år i folkskolan. Högre skolutbildning i Uppsala tillhandahölls bland annat av Kommunala flickskolan, Högre allmänna läroverket Katedralskolan, Handelsgymnasiet och Kommunala yrkesskolan. Folkskolestyrelsen beslutade enbart över folkskolan fram till 1958 då 1956 års skolstyrelselag innebar bildandet av en gemensam skolstyrelse för alla kommunens skolor.⁵⁸

3.2.3 Musik och folkbildning i Uppsala

På nationalencyklopedins sida om Uppsala (tätorten) står det att ”kyrka och universitet har seklerna igenom satt sin prägel på musiklivet i Uppsala”.⁵⁹ Denna uppfattning beskriver även Karl Söderberg, ”Uppsala har väl sedan urminnes tider räknats som en framstående kulturstad, men denna berömmelse bygger givetvis i hög grad på universitetet.”⁶⁰ I boken *Uppsala kommun och kulturlivet under några decennier av 1900-talet* behandlas den roll som kommunen hade i musiklivet i Uppsala, och där ges ett erkännande till tanken att kommunen länge tog en mindre roll eftersom universitet och kyrkan hade sin långa tradition att bygga på, genom bland annat flera körer och orkestrar. Under den undersökta tidsperioden är det framför allt tre personer som är viktiga att lägga på minnet, Carl-Allan Moberg, Sveriges första professor i musikvetenskap, och Sven E. Svensson, director musices, vilka här får representera Uppsala Universitet och Henry Weman, domkyrkoorganist som representerar kyrkans musikverksamhet.

Kommunens insatser för musiklivet bestod till en början främst av enskilda ekonomiska bidrag till olika rörelser, till exempel Uppsala Orkesterförening. I början av 1940-talet kom det som Söderberg beskriver som ”en vändpunkt för kommunens musikengagemang”, när de stöttade Uppsala Konsertförening, vilken bildades 1942.⁶¹ Det är denna som Sandell nämner som stadens konsertverksamhet, något som bidragit till ett ökat musikintresse. Anna Larsson beskriver i artikeln *Musikcirkelrörelsen 1930-1960* fenomenet kring offentliga konserter: ”Tanken vara att lyssnandet till konstmusik i sig hade en förädlade inverkan på människor.”⁶²

Vid sidan av detta fanns Upplands musikcirkelförbund. Det bildades 1929 av Godtemplarorden, för att ”stödja det genom Arvikaskolans propaganda nyvaknade intresset för musikstudier.”⁶³

⁵⁸ Söderberg (1983) s.15-17, 21-25, 117.

⁵⁹ Uppsala, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-18].

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/uppsala/336294?i_h_word=uppsala%20stad>

⁶⁰ Söderberg (1984) s.7.

⁶¹ Söderberg (1984) s.64-67.

⁶² Larsson, s.55.

⁶³ *Uppländsk Årsbok 1939*, s.21.

Ekonomiskt stöddes musikcirklarna till en början av I.O.G.T.⁶⁴ och senare även av landstinget. Rådgivning fick musikcirkelförbundet från representanter från universitetet, Moberg och Svensson.⁶⁵

Uppsala Universitet var sammankopplat med ytterligare två verksamheter som bland annat sysslade med musikalisk folkbildning. 1935 bildades Kursverksamheten i Uppsala, senare kallat Folkuniversitetet. Detta är den enda studieförbundet som inte har varit kopplat till en folkrörelse.⁶⁶ Personer inom universitetets verksamhet var initiativtagare till Musikhistoriska föreningen i Uppsala, som 1929 bildade Uppsala privata Musikskola. Carl-Allan Moberg var rektor och skolan hade ett nära samarbete med musikcirkelförbundet. Den privata musikskolans historia är inte kartlagd. Eftersom det var en fristående verksamhet, ej kopplad till kommun och landsting, så är många dokument inte bevarade. I Mobergs privata arkiv finns vissa dokument som visar på att verksamheten fanns kvar i alla fall till 1965, men att den troligen låg nere under ett antal år. Under de första åren fick musikskolan kommunalt bidrag beviljat av stadsfullmäktige, vilket skulle gå till att finansiera speciella undervisningsplatser för mindre bemedlade.

Det är dock inte denna musikskola som Sandell nämner i motionen, utan en musikskola som låg under folkskolans regi. Även Söderberg framhåller i sin beskrivning av Uppsalas musikliv folkskolans musikskola som ett viktigt inslag, vilket kan härledas till att han var i allra största grad inblandad.

3.2.4 Folkskolans frivilliga musikundervisning.

Karl Söderberg (s), blev 1945 rektor för folkskolan i Uppsala. Utöver det satt han under hela den undersökta perioden som ledamot i stadsfullmäktige, drätselkammaren och folkskolestyrelsen. I boken *Glimtar från folkskolan* beskriver han starten till folkskolans frivilliga musikundervisning på detta sätt:

Men uppslaget till den största och på sikt värdefullaste satsningen kom från en entusiastisk fackman utanför skolans ram, nämligen dåvarande director musices Sven E Svensson. Vid ett tillfälligt möte på Skolgatan sommaren 1945 lät han mig klart förstå, att det var min oavsiktliga skyldighet – som just tillträdd rektor för

⁶⁴ International Order of Good Templars

⁶⁵ Rondin, s.18, 30.

Uppländsk årsbok 1939, s.21-25.

⁶⁶ Vestlund, Gösta, *Folkuppsfostran, Folkupplysning, Folkbildning* (Stockholm, 1996) s.146.

Uppsala Stads folkskola – att göra något för den enligt hans mening djupt försummade musikundervisningen i staden.⁶⁷

Hela händelseförloppet i den tidiga utvecklingen av folkskolans frivilliga musikundervisning finns inte dokumenterat, men bland annat är det sparat en brevväxling från sommaren 1945 mellan Söderberg och Frendy Hjelm, ledare för gossorkestern i Uppsala och lärare på kommunala musikskolan i Nacka stad. I ett brev från Hjelm till Söderberg står det ”Äntligen kan jag uppfylla mitt löfte att sända Eder det förslag till organisation av musikundervisning vid Uppsala folkskola som jag lovade.”⁶⁸ I breven nämns även Hjelmns position som ledare för gossorkestern och att han fått tillåtelse av Yngve Härén, föreståndare för Nackas kommunala musikskola, att lägga två dagar i veckan i Uppsala för att fortsätta det arbete som påbörjats.⁶⁹ Förslaget som Hjelm nämner finns inte sparat, men Uppsala stads fullmäktiges tryck 1945 n:r 163 innehöll en motion och förslag med rubriken *Om anordnande av musikundervisning i folkskolan*. Motionen var undertecknad av Sven Lide, dåvarande ordförande i stadsfullmäktige och folkskolestyrelsen, och inleddes med en beskrivning av den föreslagna verksamheten: "Undervisningen skulle ge elever vid folkskolan utbildning i instrumentalmusik samt vara så omfattande att eleverna erhöles en säker grund för att efter skolans slut på egen hand kunna utföra musik eller fortsätta sin undervisning vid högre läroanstalt."⁷⁰

Verksamheten var tänkt att byggas ut under 5 år, med 50 elever vid starten vårterminen 1946. Fullt utbyggd skulle verksamheten omfatta 300 elever, 200 i gruppundervisning och 100 i enskild undervisning. Gruppundervisning skulle vara den främsta undervisningsformen, om två eller tre elever. Enskild undervisning var främst för de elever som under flera terminer visat gott anlag. Undervisning skulle ske i instrumenten piano, violin, violoncell, kontrabas, flöjt, oboe, klarinett, fagott, blåsinstrument av mässing och slaginstrument. Verksamheten skulle även innehålla orkestrar, för att ge eleverna mer möjlighet att spela tillsammans.

Undervisningen var tänkt att bekostas dels genom anslag från staden och dels genom elevavgifter. Förslaget från folkskolestyrelsen var att stadsfullmäktige skulle besluta att på försök anordna frivillig musikundervisning vid folkskolan under år 1946, och att anvisa ett anslag á 12500

⁶⁷ Söderberg, Karl ”Kring några pedagogiska initiativ och aktiviteter i Uppsala stads folkskolor” *Glimtar från folkskolan* (Uppsala, 1992) s. 98.

⁶⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Brev från Frendy Hjelm till Karl Söderberg” (1945-07-13).

⁶⁹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Brev från Karl Söderberg till Frendy Hjelm” (1945-08-09).

⁷⁰ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktiges protokoll 1945*, ”N:r 163 Om anordnande av musikundervisning i folkskolan” (1945-10-10).

(244 528) kronor, varav för inköp av musikinstrument 5310 (103 875) kronor.⁷¹ Motionen innehöll även ett uttalande av drätselkammaren, undertecknat Tycho Heden, dåvarande ledamot i stadsfullmäktige och ordförande av drätselkammaren, som stöd för folkskolestyrelsens förslag. I stadsfullmäktiges beslut står det att de utan omröstning godkände förslaget.⁷²

Den 10 december 1945 sammanträdde för första gången nämnden för folkskolans frivilliga musikundervisning, bestående av rektor Karl Söderberg, Frendy Hjelm, sånglärarinnan fru Lindell, läroverksadjunkten Harald Ekemark och folkskoleläraren Sten Ryden. Redan nästa dag skickades ett brev ut till föräldrar och målsmän med information om den frivilliga undervisningen i instrumentalmusik som under vårterminen skulle införas i folkskolan. Över 150 elever anmälde sig och 61 valdes ut för att få undervisning under den första terminen. Det visade sig också i fortsättningen finnas ett stort intresse för deltagande.⁷³ Under de kommande åren fortsatte folkskolans frivilliga musikundervisning att växa och utvecklas. Hjelm valde att avsluta sitt uppdrag som föreståndare och pianoläraren Oscar Hedquist utsågs till ställföreträdande föreståndare. Nämnden för musikundervisningen genomförde även en decentralisering av verksamheten, så undervisningen som dittills enbart tagit plats i Prinsens skola blev förlagd till skolor i olika stadsdelar.⁷⁴

Många av eleverna i folkskolans frivilliga musikundervisning fortsatte att ta del av verksamheten under hela deras skolpliktiga ålder, även efter de lämnat folkskolan för högre utbildning. Musiknämnden såg detta som en naturlig följd, men efter beslut av drätselkammaren stod det klart att folkskolans frivilliga musikundervisning endast skulle vara tillgänglig för folkskolans elever. Detta gav flera reaktioner och ses av Söderberg som en anledning till förslaget om en musikskola i kommunal regi.⁷⁵

3.3 Analys

Första steget i en kritisk ideologianalys är att urskilja den manifesta ideologin, det författaren vill framhäva som orsak till förslaget i motionen. I Sandells fall är meningen ”dessa glädjande omständigheter undanröjer emellertid inte det faktum, att stadens befolkning fortfarande har stort behov av god musikundervisning till överkomligt pris” talande, då den sätter fingret på problematiken som då fanns i Uppsala. Som tidigare delkapitel visat så sammanställdes motionen

⁷¹ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktiges protokoll 1945*, ”N:r 163 Om anordnande av musikundervisning i folkskolan” (1945-10-10).

⁷² Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktiges protokoll 1945*, ”N:r 163 Om anordnande av musikundervisning i folkskolan” (1945-11-02).

⁷³ Rondin, s. 56-58.

⁷⁴ Rondin, s. 60-61.

⁷⁵ Söderberg, 1992, s. 98-99.

i ett sammanhang och en tid då kulturlivet i Uppsala till största del dominerades av kyrkan och universitetet. Kommunen hade i sin tur börjat ta vissa initiativ, främst genom bidrag till andra verksamheter. Folkskolans frivilliga musikundervisning sågs av många, även universitetet genom *director musices*, som ett steg i rätt riktning. Ett motsvarande prisvärt alternativ för vuxna saknades dock i kommunen.

Det är genom detta som analysen leder in på en underliggande nivå i Sandells ord. Varför var det viktigt för staden att alla medborgare skulle ha tillgång till musikalisk bildning? Och varför var det kommunens uppgift att göra det tillgängligt för alla?

För att börja med det sistnämnda, kommunens ställning, bör socialdemokraternas ideal om en mönsterkommun återigen tas upp. SAP prioriterade kommunens roll i samhället. Politiskt sett hade det varit aktuellt under en tid, bland annat genom kommunsammanslagningar och ny kommunindelning. Enligt Ekström von Essen fanns det en ”föreställning om kommunernas ansvar för höjd social och kulturell standard.”⁷⁶ I idealet om mönsterkommunen fanns underliggande nivåer, bland annat ”Rätten till ’sund’ kultur”. Förslaget var att kommunerna skulle göra en så kallad kultursanering och stödja verksamheter som spred rätt kultur till medborgarna. Ekström von Essen beskriver det som ”att söka stävja en ’hänsynslös’ nöjesindustri och gynna den kultur och den nöjesutövning som var i överensstämmelse med den demokratiska värdegemenskap som alla medborgare skulle fostras i”.⁷⁷ Denna tanke, att kommun och stat hade ett ansvar för att folket fick tillgång till rätt kultur gick hand i hand med idén om folkbildning, och spreds vid tiden som en löpeld över Sverige.

Den sista meningen i Sandells motion är också signifikativ för en latent idé som går att återfinna i kontexten. ”I styrelsen för denna skola bör rektor vid Uppsala stads folkskolor och *director musices* vid Uppsala Universitet vara självskrivna ledamöter.”⁷⁸ Det är konstaterat att det bör vara kommunens ansvar att tillhandahålla musikalisk bildning för stadens invånare, genom en speciell musiknämnd. Dessutom är det en stad där kommunen tidigare inte tagit det ansvaret, utan låtit kyrka och universitet stå för mycket av stadens kultur. Trots detta ser Sandell det alltså som en självklarhet att representanter för skolan och universitet bör vara delaktiga i styrandet av musikskolan. Båda förslagen innebär något motsägelsefullt, men på olika sätt. Den förstnämnda, rektorn för Uppsala stads folkskola, kan vid en första anblick kännas självklar. Bildandet av en kommunal musikskola skulle troligtvis på något sätt innebära en påbyggnad av folkskolans

⁷⁶ Ekström von Essen, s. 125-126.

⁷⁷ Ekström von Essen, s.164-166.

⁷⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 Nr: 00 Om inrättande av en musikskola i kommunal regi”(1948-02-20).

frivilliga musikundervisning. Därför skulle deras kunskap och samarbete vara av värde för verksamheten. En aspekt som ger uttalandet en extra dimension återfinns i ett dokument skrivet flera år senare. Det är ett dokument om Nacka kommunala musikskola, skickat till Karl Söderberg den 2 december 1954 av Yngve Härén. Han beskriver där att Nacka kommunala musikskola är praktiskt sett nära anknuten till folkskolans verksamhet och att ”det finns skäl att antaga att musikskolan i en snar framtid även formellt kommer att anslutas till det ordinarie skolväsendet, vilket är det naturliga.” Fanns denna tanke även i Uppsala, redan vid tiden då motionen skrevs? Att när skolsystemet genomgått de förändringar som väntade så skulle musikskolan återvända? Det andra förslaget, att även director musices skulle vara självskriven i musiknämnden, är mer motsägelsefullt. I och med att personer kopplade till universitetet redan var engagerade i den privata musikskolan och Upplands musikcirkelförbund, skulle de i princip vara konkurrenter med kommunen.

Som sagt tidigare var folkbildningsidén vitt utbredd i Sverige vid den här tiden. Samma år som Sandells motion, 1948, kom betänkandet till 1944 års folkbildningsutredning ut, *Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet*.⁷⁹ Utöver det hade arbetet med 1947 års musikutredning pågått i ett år. I utredningen satt bland annat Yngve Härén och Lennart Lundén, två personer som båda varit delaktiga i att bilda kommunala musikskolor i sina respektive kommuner. Härén kan sägas ha haft ett direkt inflytande i Uppsala redan vid grundandet av folkskolans frivilliga musikavdelning, eftersom Hjelm även arbetade under honom och med hans metoder i Nacka.

I *Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet* beskrivs syftet med musikaliskt folkbildningsarbete. Det står bland annat ”att ett musicerande, som visserligen ger utlopp för en spontan musikglädje, men som icke leder till ett ständigt ökat allmänmusikaliskt kunnande, ej är till fyllest”. Istället föreslås att ledare för studiecirkel och andra liknande sammanhang ska inkludera undervisning i musiklektioner. Även att lyssna på musik framhålls som en källa till kunskap, men då behövs rätt förkunskaper och så kallad ”fullvärdig musik” att lyssna till. Möjligheterna till detta beskrivs som större då radio och tv är blir mer och mer utbredd i landet.⁸⁰ Utredningen ger sig också på att ge en förklaring till varför finare musik och annan kultur inte har uppskattats av alla klasser: ”de breda lagren ha saknat förutsättningar att förstå högklassiga konstmanifestationer.” Anledningen till detta anförs som att det bara är de övre samhällslagren som haft möjlighet till så kallad estetisk fostran och då i hemmen. Men betänkandet anser att ”estetisk fostran är en medborgerlig

⁷⁹ SOU 1948:30, *Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet*.

⁸⁰ SOU 1948:30, s.31-32.

rättighet, som i likhet med all fostran bör stå var och en till buds, oavsett graden av mottaglighet.”⁸¹

Direktiven inför 1947 års musikutredning var:

Musiken – både instrumentalmusiken och sången – har alltid utgjort en viktig faktor i mänskligt liv, såväl i den enskildes som i samhällets. Vår lands kultur- och samhällshistoria visar, att Sverige icke intar en undantagsställning härvidlag. Man kunde därför ha väntat sig, att den genomgripande materiella och sociala utveckling, som kännetecknat de senaste decennierna, haft sin motsvarighet även beträffande musiklivet. Så har dock endast i begränsad utsträckning varit fallet.⁸²

Den materiella utveckling som beskrivs var bland annat den tekniska. Grammofon, radio och ljudfilm hade börjat spridas och var verktyg för att göra kulturen mer tillgänglig. I direktiven ovan framställs det dock som att detta inte lyckats till fullo. Det som däremot inte står är huruvida de nya tekniska verktygen varit delaktiga i spridandet av så kallad ”fel” eller mindre värd kultur. Enligt Ekström von Essen såg arbetarrörelsen den kommersiella filmen som mycket negativ, något som spred felaktiga ideal till ungdomen.⁸³ I *Musikvärlden*, en tidskrift som fanns mellan 1945 och 1949, fanns i det första numret en artikel om grammofonen som en kulturfaktor. I artikeln kan ses de splittrade känslor som fanns inför den nya tekniken, bland annat i dessa citat om grammofonen: ”På dess syndaregister får också uppställas att den överöser folk med enkel populärmusik, kan skapa ett passivt lyssnande och ge en övermättnad av musik” och ”Grammofonen kan forma – och gör det också ofta – en bättre musikalisk smak. Möjligheten att repetera samma komposition många gånger är ett svårt prov på dess värde. Det är få människor, som står ut med att simma i ett hav av romantisk-sentimental sällhet. Det är bara mer innehållsrik musik, som står emot grammofonens ständiga upprepning.”⁸⁴ Larsson beskriver diskussionen kring smak och kvalitet i artikeln *Musikcirkelrörelsen 1930-1960*, ”Olika musikgenrer och olika instrument ansågs på ett självklart sätt ha olika musikaliskt värde.”⁸⁵

Sandells motion är framställd i ett sammanhang och en tid i Sverige, då tanken om folkbildning, speciellt musikalisk, är högaktuell. Musikvärldens tredje nummer 1945 innehåller en artikel om Stockholms musikbildningskommitté, som menar att: ”musikbildningsarbetet måste ha som huvudsyssla att lära folk hur musik kan förstås, ty det som inte kan förstås kan inte heller

⁸¹ SOU 1948:30, s.92-93.

⁸² SOU 1954:2, s.11.

⁸³ Ekström von Essen, s.165.

⁸⁴ Westerlund, Gunnar, ”Grammofonen som kulturfaktor”, *Musikvärlden* N:r 1 1945, s.17-19.

⁸⁵ Larsson, s.59.

njutas.”⁸⁶ Den latent ideologin i folkbildningsarbetet var att syftet var att sprida kunskap om rätt kultur, så att folket skulle förstå och ta till sig den. Ett ansvar som delvis låg hos kommunerna. I Sandells motion är tanken om folkbildning, framför allt genom musik, dock inte latent. Tvärtom så är det uttalat, att folkets bildningsintresse bör tillvaratas. Även idén om att undervisning i musikleära skulle gynna fler sammanhang än själva musikskolan återkommer i motionen. Det skulle kunna sägas att motionen, trots att den är skriven av en folkpartist, till stor del följer de socialdemokratiska idéer som just då rör sig i landet.

De socialdemokratiska idéerna beskrivs ofta som demokratiserande, men som Larsson uttrycker det: ”ett demokratiskt musikliv innebar att det skulle finnas tillfälle för alla att lyssna till så kallad högre värdefull musik.”⁸⁷ Ekström von Essen gör dock en viktig anmärkning; ”Det vi ser kan tolkas som ett starkt kontrollerande och tillrättaläggande men det är samtidigt en rörelse i samhället som tillåter allt fler människor att komma i kontakt med bildning, litteratur, konst, kultur överhuvudtaget.”⁸⁸

3.4 Folkskolestyrelsens första förslag

Motionen skriven av Axel Sandell skickades av stadsfullmäktige till drätselkammarens arbetsutskott för vidare utredning. Den 3 mars 1948 sammanträdde de och beslutade då att be folkskolestyrelsen och director musicus Sven E. Svensson om yttranden över ärendet.⁸⁹ Därefter valde de att ge folkskolestyrelsen i uppdrag att göra den utredning som Sandell efterfrågar.⁹⁰ Den 2 januari 1951 la folkskolestyrelsen fram sin utredning och ett förslag till en musikskola i kommunal regi.

Till anledning av en motion i stadsfullmäktige av herr Axel Sandell beslöt drätselkammarens arbetsutskott den 16 juni 1948 att uppdraga åt folkskolestyrelsen att företaga en utredning angående inrättandet av en musikskola i kommunal regi i Uppsala. Folkskolestyrelsen beslöt den 2 september 1948 att tillsätta en kommitte med uppgift att för styrelsen framlägga en sådan utredning. Till kommitterade utsågs fil. dr Ragnar Edenman⁹¹, läroverksadjunkten Harald Ekemark, trädgårdsmästaren Axel Sandell och rektor Karl Söderberg, varjämte folkskolans

⁸⁶ Rosenberg, Herbert, ”Musikbildningens mål och mening”, *Musikvärlden* N:r 3 1945, s.16-19.

⁸⁷ Larsson, s.58.

⁸⁸ Ekström von Essen, s.166.

⁸⁹ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammarens Arbetsutskottet Protokoll 1947-1948 A V:1*, s.64.

⁹⁰ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammarens Arbetsutskottet Protokoll 1947-1948 A V:1*, s.177.

⁹¹ Var ecklesiastikminister 1957-67

Ragnar Edenman, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-14].

<<http://www.ne.se.czproxy.its.uu.se/ragnar-edenman>>

lärarkollegium den 8 september 1948 till ledamot av kommittén utsåg folkskoleläraren Sten Ryden. Herr Edenman har på grund av riksdagsarbete varit förhindrad att delta i utredningen. Kommittén har konstituerat sig med herr Söderberg som ordförande och herr Ryden som sekreterare. Som särskilda sakkunniga har kommittén anlitat redaktören Carl Godin, musklärarna Oscar Hedquist och Frendy Hjelm, muskldirektörerna Gunhild Lindell och Birger Oldemark, director musices Sven E. Svensson och domkyrkoorganisten Henry Weman. Därjämte har kommittén inhämtat uppgifter om kommunal musikundervisning i en del städer och andra tätorter.

Allt starkare framstår betydelsen av att stimulera och stödja det kulturbetonade arbetet. Sociala reformer och andra åtgärder för höjning av den materiella välfärden bör följas av strävanden att höja kulturlivet och ge det en bredare förankring hos vårt folk. Det bör ligga i det allmännas intresse att skapa gynnsamma betingelser för sådan verksamhet och i mån av möjlighet vidtaga åtgärder i detta syfte.

Musiken och sången utgör en sida av kulturlivet, där det synes föreligga rika möjligheter att uträtta något av betydelse och vinna värdefulla resultat. En strävan från samhällets sida att höja kulturlivet på detta speciella område möts också av ett stort intresse från allmänheten. I insikt härom vill folkskolestyrelsen livligt instämma i motionärens uppfattning, att det vore av stort värde för stadens musikliv och för dess bildningsverksamhet över huvud taget, om en musikskola i kommunal regi kunde inrättas, där stadens invånare och främst dess ungdom för en överkomlig kostnad skulle kunna få en god undervisning i sång och musik. De tillfrågade sakkunniga, som genom sin dagliga gärning har god kontakt med stadens musikliv i dess olika former, har meddelat, att det hos allmänheten kan märkas ett stort intresse för musikstudier, men att det pris, som de dugligaste och värdefullaste lärarkrafterna begär, ofta ställer sig alltför högt för eleverna. De sakkunniga instämmer därför i motionens syfte.⁹²

Kommande delkapitel kommer att redovisa händelserna fram till detta förslag.

⁹² Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* "Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00".

3.4.1 Uttalanden om motion *Om införandet av musikskola i kommunal regi*

Den 11 maj avgav folkskolestyrelsen sitt uttalande, där de stödde motionen eftersom folkskolans musikavdelning endast är avsedd för ungdom i skolpliktig ålder och detta vore en möjlighet att ge äldre ungdomar och vuxna samma möjlighet till instrumental-undervisning.⁹³

Director musices vid Uppsala Universitet, Sven E. Svensson, uttalar sig den 20 maj över Sandells motion om en musikskola i kommunal regi. Han skriver att ”en kommunal musikskola i Uppsala skulle kunna bli av den allra största betydelse för stadens musikliv.”⁹⁴ Huruvida den nya musikskolan ska vara en helt ny verksamhet eller en utbyggnad av folkskolans frivilliga musikavdelning vill han inte uttala sig om, men trycker dock på vikten av att syftet med musikskolan fortfarande först och främst är att ge amatörer möjlighet till god musikundervisning. Som förslag till verksamheten ger han ett större folkbildningsperspektiv genom kurser i musikhistoria, musikteori, allmän musikleära och musiklyssnande, och som lärare i detta föreslås medlemmar ut det musikvetenskapliga seminariet vid Uppsala Universitet.⁹⁵

3.4.2 Folkskolestyrelsens första utredning

Som beskrivs i förslaget beslutade folkskolestyrelsen att utse en kommitté för att genomföra utredningen.⁹⁶ Utredningen kom att bestå av flera steg:

Det första steget var en undersökning, bestående av en enkät om frivillig musikundervisning utskickad till Sveriges kommuner. Det som efterfrågades var, huvudman (kommunen, organisation finansierad av kommunen eller fristående organisation), antal elever och vilken undervisning som erbjöds. Enkäten frågade också hur verksamheten ställde sig till att hyra eller låna ut instrument, hur långt arbetsåret var och storlek på elevavgifter och lärararvoden. Information om musikskolans organisation, om de hade föreståndare eller överlärare, styrelse och vilka inkomster de hade efterfrågades även. Av de kommuner som svarade på enkäten hade Borås, Jönköping, Linköping, Lund, Sollentuna, Spånga, Växjö och Arboga musikskola helt i kommunal regi. De kommuner som gav ekonomiskt stöd till verksamheter var Göteborg, Västerås och Örnsköldsvik. Gävle anmälde att de har musikundervisning genom Arbetarnas Bildningsförbund (ABF). Samtliga kommuner erbjöd undervisning i de vanligaste

⁹³ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsens protokoll 1948 AI b:23* (1948-04-29).

⁹⁴ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00 Uttalande av Sven E. Svensson” (1948-05-20).

⁹⁵ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00 Uttalande av Sven E. Svensson” (1948-05-20).

⁹⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsens protokoll 1948 AI b:23* (1948-09-02).

orkesterinstrumenten, sång, harmonilära och ensemblespel. I vissa kommuner erbjöds även gitarr, mandolin, saxofon, orgel, blockflöjt och kördirigering. Alla musikskolor bedrev undervisning enligt gruppmetoden, med 2-4 elever i varje grupp och lektionstid på 30 minuter per elev. Som en avslutande kommentar skrivs det i sammanfattningen av enkäten att musikskolorna i Sollentuna och Spånga har den verksamhet som mest liknar Uppsalas.⁹⁷

Det andra steget i utredningen var ett förslag till musikskola i kommunal regi, lämnat av Frendy Hjelm den 1 februari 1950. Musikskolan skulle vara uppdelad i två avdelningar, en orkesteravdelning för orkesterinstrument och en allmän avdelning för piano, orgel, musikteori, musikhistoria, sång och talteknik. Ledningen av musikskolan skulle skötas av en föreståndare med hjälp av en tillsynslärare för en av avdelningarna. I huvudsak skulle eleverna bestå av personer som avslutat folkskolans andra klass, bosatta i Uppsala stad. I mån av plats kunde undantag göras för personer från andra kommuner. Skillnaden mellan elever i skolpliktig ålder och vuxna elever var att för vuxna var avgiften högre, samt att enbart elev i skolpliktig ålder kunde låna instrument av musikskolan. I den allmänna avdelningen var det bara undervisning i piano som skulle vara tillgängligt för elever i skolpliktig ålder. Alla elever skulle genomgå nybörjarprov, dock ej för ämnena musikteori, musikhistoria och talteknik. Undervisningen skulle ske i fyra olika former, grupper om 2-3 elever i 50 minuter, enskild undervisning i 25 minuter och enskild undervisning i 50 minuter för de elever ”som visat tydliga studieanlag för sitt ämne samt ådagalagt tydligt intresse för sina studier”. Även undervisning i större grupp skulle förekomma för ämnena musikteori, musikhistoria, talteknik samt en förberedande kurs i mandolinspel för nybörjare i violinspelning. Instrumentalundervisning för vuxen elev skulle enbart ske i enskild form.⁹⁸

Detta förslag granskades sedan av sex sakkunniga, redaktören Carl Godin, föreståndaren för folkskolans frivilliga musikundervisning Oscar Hedquist, musikdirektören fru Gunhild Lindell, musikdirektören Birger Oldemark, director musices Sven E. Svensson och domkyrkoorganisten Henry Weman. I arkivet är dock bara kommentarerna från Hedquist och Weman bevarade.

Hedquist markerar i sina kommentarer att han i huvudsak godkänner förslaget, men med vissa små justeringar. Till exempel tycker han att harmonilära och insikt i musikformlära borde vara obligatoriskt för alla instrumentalelever med enskild undervisning och att mandolingrupperna

⁹⁷ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Sammanställning av utredning”, Sten Rydén (1948-12-16).

⁹⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Utkast till plan för kommunal musikskola i Uppsala”, Frendy Hjelm (1950-02-01).

med nybörjare inte bör vara för stora första läsåret, för att enklare kunna se de elever med talang för violin.⁹⁹

Weman har fler åsikter om förslaget, även om han i stort är positiv till idén. Han påpekar bland annat att pianoundervisningen får ganska stort utrymme i förhållande till andra instrument, framför allt violin. Om förslaget med förberedande mandolinundervisning för violinspelare skriver han ”Att denna [violinspelningen] ska behöva gå omvägen över mandolinspelning är för mig gåtfullt. Detta är förmodligen någon slags pedagogisk modenyck, sånt som kallas pippi.” De förslagna två avdelningarna skulle han istället vilja dela upp i tre avdelningar, en allmän, en orkester och en allmänbildande. Under den allmänbildande skulle ämnen som musikhistoria, musikteori och allmän musikleära ligga. Musikteori skulle vara obligatorisk för alla elever, samt en tillkomst av lyssnargrupper i grammofoncirkel. Weman vill även utöka antalet timmar för ensemblespel, både för orkester och för kör. Han avslutar med ”en enträgen vädjan att genast från början taga steget fullt ut till en folklig musikskola, som icke endast nöjer sig med att undervisa i olika musikämnen utan därefter syftar vidare till en mera allsidig inlevelse i musiken i alla dess former.”¹⁰⁰

3.4.3 Följden av folkskolestyrelsens första förslag

Den 2 januari 1951 la alltså folkskolestyrelsen fram sin utredning och ett förslag till en musikskola i kommunal regi. Det konkreta förslaget följer till stor del Hjelms förslag. I likhet med Sandells motion föreslår folkskolestyrelsen att den högsta myndigheten för skolan bör vara en musiknämnd, men de håller inte med om att vissa ledamöter ska vara självskrivna. Förslaget är att en kommunal musikskola i Uppsala ska förenas med folkskolans frivilliga musikundervisning och bilda en fristående organisation. Verksamheten skulle bestå av två avdelningar, med fyra olika undervisningsformer. De lägger till, delvis enligt Henry Wemans åsikter, att musikhistoria och musikteori bör vara obligatoriskt för alla elever, samt att musikskolans syfte även är att föra ut musiken till allmänheten. I motsvarighet med det tidigare förslaget till folkskolans frivilliga musikundervisning föreslår folkskolestyrelsen att den kommunala musikskolan bör byggas ut successivt. Förutom de elever som redan hör till folkskolans musikundervisning ska det första året börja cirka 80 elever i skolpliktig ålder och 150 vuxna elever, sammanlagt skulle verksamheten under första året omfatta 650 elever. En stor skillnad från Hjelms förslag är beräkandet av avgifter för eleverna. Folkskolestyrelsen föreslår att gruppundervisningen ska kosta 40 (600) kronor om året för alla elever, istället för 16 (240) kronor för skolpliktiga och 32

⁹⁹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen FIV:10*, ”Brev från Oscar Hedquist till Karl Söderberg” (1950-02-27).

¹⁰⁰ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen FIV:10*, ”Brev från Henry Weman till Karl Söderberg” (Ej daterat)

(480) kronor för vuxna, för stora grupper, samt 30 (450) kronor för skolpliktiga elever i små grupper. Elever i skolpliktig ålder skulle för enskild undervisning i 25 minuter fortfarande betala 40 (600) kronor, men för 50 minuter var avgiften höjd från 70 (1050) till 80 (1199) kronor om året. På samma sätt var avgiften för enskild undervisning i 25 minuter för vuxna elever fortfarande 80 (1199) kronor, men avgiften för 50 minuter var höjd från 140 (2099) till 160 (2399) kronor om året.

Timarvodet för lärarna föreslås att det höjs från 6 (90) kronor till 7 (105) kronor, samt att lärarna under en försöksperiod skall avlönas med timarvode och senare övergå i en fast anställning. Lokalfrågan är en viktig del i förslaget, i och med att folkskolans frivilliga musikundervisning haft problem att hitta lokal. Folkskolestyrelsen föreslår att det bästa för musikskolan vore att egna lokaler införskaffas, men anser inte att det ligger i deras uppdrag att utreda frågan vidare. Förslaget avslutas med en beräkning av inkomster och utgifter, där verksamheten föreslås finansieras med 35 200 (527 768) kronor i elevavgifter och 72 800 (1 091 521) kronor i kommunalt anslag. På det följer orden: ”med stöd av vad ovan anförts får folkskolestyrelsen föreslå drätselkammaren tillstyrka stadsfullmäktige besluta att en kommunal musikskola inrättas i Uppsala från och med läsåret 1951/52 i huvudsaklig överensstämmelse med folkskolestyrelsens förslag”, undertecknat Sven Lide.¹⁰¹

Folkskolestyrelsens förslag blir kommenterat av drätseldirektören Nils A. Wahlgren och stadsnotarien Bertil Åkerfeldt i ett P.M. den 23 april 1951. De börjar med att utvärdera räkenskaperna för folkskolans frivilliga musikundervisning och konstaterar att de hittills under sin verksamma tid bland annat gått från 5 till 12 lärare och från 61 till 420 elever. Vidare i texten går Wahlgren/Åkerfeldt igenom förslaget till Uppsala kommunala musikskola och markerar med frågor, till exempel ”Är det nödvändigt att anställa såväl föreståndare som tillsynslärare för 650 elever? Hur stor elevkår skall denna administration kunna klara av? Skall administrationen vara densamma om elevantalet växer till 1.000 eller 2.000 elever?” De markerar även att det inte gets något tak för hur många elever verksamheten kan komma att omfatta, och att i folkskolestyrelsens ursprungliga förslag till folkskolans frivilliga musikundervisning sattes ett tak på 300 elever, trots att undervisningen vid denna tidpunkt omfattar 420 elever.¹⁰²

Två dagar efter, den 25 april 1951, var ärendet tänkt att tas upp i drätselkammarens arbetsutskott, men blev då bordlagt. Nästa möte, den 17 maj togs beslutet att på grund av Wahlgren/Åkerfeldts

¹⁰¹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 Nr: 00 Om inrättande av en musikskola i kommunal regi”.

¹⁰² Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”P.M. ang. kommunala musikundervisningen”, Nils A. Wahlgren & Bertil Åkerfeldt (1951-04-23).

P.M. råda stadsfullmäktige att avslå motionen.¹⁰³ Ärendet gick då vidare till drätselkammarens huvudavdelning, där de efter diskussion beslutade ”att återremittera ärendet till folkskolestyrelsen för ytterligare utredning”.¹⁰⁴

3.5 Analys

I den inledande texten i förslaget som presenteras i delkapitel 3.4 beskriver folkskolestyrelsen dels vilka som varit delaktiga i undersökningen, men dels också varför de valt att stödja motionen och utföra utredningen. Den manifesta ideologin i förslaget stämmer väl överens med Sandells motion, att en kommunal musikskola skulle vara främjande både för musikbildning och stadens övriga musikliv.¹⁰⁵ De tar också fram det som diskuterades i förra analysen, att det finns ett pågående arbete att höja materiell välfärd, och att detta i sin tur påverkar kulturen. De påpekar även att de tillfrågade sakkunniga också instämmer med Sandells motion.

I förslaget är det framför allt en mening som ger en extra dimension, och återknyter till det som presenterades i den första analysen; ”Sociala reformer och andra åtgärder för höjning av den materiella välfärden bör följas av strävanden att höja kulturlivet och ge det en bredare förankring hos vårt folk.”¹⁰⁶ Underliggande i denna mening kan anas en ängslan för att de förändringar som då skedde i Sverige, politiskt och socialt, men framför allt materiellt var på väg åt ett håll som kulturen inte automatiskt skulle följa. Relatera detta till den tveksamhet som fanns inför grammofoonens möjligheter, dels gav den alla tillgång till musik i hemmet men dels bidrog det också till att alla själva kunde välja vad de ville höra.

Följderna av folkskolestyrelsens förslag blir dock att händelseförloppet här har kommit till ett tillfälligt stopp. Drätselkammaren beslutade att det inte var genomförbart, i alla fall inte där och då. Det fanns inte utrymme i budgeten och förslaget var för ambitiöst. Men varför blev förslaget återremitterat, och vad var det egentligen som hände på vägen fram till beslutet?

Till att börja med så mottogs motionen positivt, både från folkskolestyrelsen och från director musices. Observera att återigen är det skolan och universitet som blivit tillfrågade, trots att de är två institutioner som inte skulle vara inblandade i verksamheten. Director musices föreslår dock ett sätt för den kommunala musikskolan att vara sammankopplad med universitetet, genom att utnyttja de lärarresurser som finns där. Det skulle kunna antas att detta är en liknande lösning som Upplands musikcirkelförbund hade.

¹⁰³ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammaren Arbetsutskottet Protokoll 1951 A V:4*, s.116, 132.

¹⁰⁴ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammaren Protokoll 1951 A I:106*, s.107.

¹⁰⁵ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00”.

¹⁰⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 N:r 00”.

Den undersökning som sedan genomförs av folkskolestyrelsen visar att fenomenet kommunal musikskola håller på att spridas över landet, även om vissa kommuner höll sig till den metod som Uppsala dittills använt, att ge bidrag till fristående verksamheter. En intressant anmärkning i undersökningen är att Nacka inte är tillfrågade, trots att de vid den tiden hade en väletablerad kommunal musikskola. Troligtvis var det så att bandet mellan Uppsala och Nacka var så pass starkt genom herr Hjelm, att ytterligare information inte tycktes vara nödvändigt. Det gjorde dock i så fall att den informationen inte kom med i den slutgiltiga utredningen.

Det är också Hjelm som bidrar med det förslag till en musikskola i kommunal regi som sedan blir kommenterat. I folkskolestyrelsens arkivkapsel F IV:10 är som sagt bara två av kommentarerna sparade, vilket absolut kan ses som en förlust. Dock så är det slutgiltiga förslaget inte så förändrat från Hjelm's förslag, vilket bidrar till en teori om att de övriga kommentarerna inte hade så mycket att invända, som Hedquist. Weman däremot har fler synpunkter, varav de flesta inte ens markeras i det slutgiltiga förslaget. Gemensamt för både Hedquist, Weman och även Svensson i hans första kommentar till idén, är att de framhåller större fokus på den folkbildande delen: fler teoretiska ämnen, varav vissa bör vara obligatoriska för alla elever.

Väl i drätselkammarens arbetsutskott blir förslaget granskat, och på flera punkter hårt kritiserat. De brister som finns markeras tydligt av Wahlgren/Åkerlund, framför allt den genomgående dåliga planeringen i förslaget. Arbetsutskottet anser att förslaget bör nedröstas av stadsfullmäktige. De saknar däremot beslutsrätt, varpå drätselkammarens första avdelning beslutar att förslaget ska återremitteras till folkskolestyrelsen. Varför? Ett säkert svar på frågan går inte att ge, men genom att se det utifrån kontexten så går det ändå att ge en möjlig förklaring. Idén om en kommunal musikskola ligger helt rätt i tiden, med fokus på folkbildning och en tanke om att folket behöver utbildas i musik för att kunna uppskatta den högre värderade kulturen. Samtidigt pågår det för fullt en musikutredning, som inom snar tid bör komma med ett slutbetänkande. Det har redan publicerats delbetänkanden som till viss del visar i vilken riktning slutbetänkandet kommer att gå, med fokusering på pedagogik. Kom också ihåg att bland annat Söderberg satt i både folkskolestyrelsen och drätselkammaren. Han kan ha varit delaktig i, att när förslaget var på väg att bli nedröstad, istället styra det tillbaka till folkskolestyrelsen.

Efter detta kom det att dröja tre år innan idén om en kommunal musikskola återigen tas upp i officiella dokument i drätselkammaren.

4. ...till verklighet

Den 8 december 1954 skickar folkskolestyrelsen ett nytt förslag till drätselkammaren:

I skrivelse av den 2 januari 1951 framlade folkskolestyrelsen förslag om inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala i anslutning till en motion i stadsfullmäktige av framlidne Axel Sandell. Vid sammanträde den 1 juni 1951 beslöt drätselkammaren återremittera ärendet till folkskolestyrelsen, och i samband därmed uttalades önskemål om att frågan borde aktualiseras så snart ett mera gynnsamt budgetläge kunde anses föreligga. Folkskolestyrelsen, som vid olika tillfällen under hand samrått med drätselkammarens arbetsutskott om den lämpliga tidpunkten för ett återupptagande av ärendet, har efter kompletterande utredning och förnyat övervägande kommit till den uppfattningen, att förverkligandet av planerna på en kommunal musikskola i Uppsala icke längre bör uppskjutas.

Under de senaste åren har det växande intresset för musikundervisningen och det alltmer trängande behovet av tillgång till sådan undervisning även för ungdom över skolpliktig ålder och vuxna kommit till uttryck på olika sätt. Som exempel kan erinras om att 1947 års musikutredning framlagt ett betänkande, »Musikliv i Sverige» (SOU 1954:2), med förslag till åtgärder för att främja det svenska musiklivets utveckling, att Uppsala läns landsting beslutat uppdraga åt landstingets bildningsnämnd att utreda frågan om ett eventuellt utökat landstingsstöd till musikundervisning och musikbildningsverksamhet samt att herr Artur Carlsson vid stadsfullmäktiges sammanträde den 18 juni 1954 väckt en motion om utredning rörande de ekonomiska och organisatoriska åtgärder staden kan tänkas ikläda sig i syfte att på bästa sätt främja musikverksamheten och musikintresset i Uppsala.¹⁰⁷

I texten ovan beskrivs hur och framför allt varför folkskolestyrelsen nu bestämt sig för att återigen aktualisera förslaget om en kommunal musikskola i Uppsala. Bland annat framhålls tre skilda händelser, betänkandet till 1947 års musikutredning, en utredning av landstinget om ökat stöd till musikverksamhet och en motion inlämnad av Artur Carlsson. Kommande delkapitel kommer att redogöra för dessa händelser samt folkskolestyrelsens nya förslag.

¹⁰⁷ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Förslag till Drätselkammaren", Sven Lide (1954-12-08) s.1.

4.1 1947 års musikutredning

Arbetet med 1947 års musikutredning pågick i över sex år, tills slutbetänkandet *Musikliv i Sverige* kom i början av 1954. I inledningen till betänkandet står det bland annat om anledningen och bakgrunden till utredningen; ”Det svenska musiklivet befinner sig i början av en utvecklingsprocess, där musiken från att i stort sett ha varit en angelägenhet för ett fåtal håller på att bli kulturtillgång för allt bredare folklager.” Det fanns flera aspekter som påverkat utvecklingen, bland annat tekniska inslag såsom radio och grammofon, och stora sociala förändringar i samhället. Uppdraget var att göra en bred och omfattande utredning som skulle ta hänsyn till alla aspekter av det svenska musiklivet, och förslag på hur det i framtiden skulle främjas.¹⁰⁸ För att göra detta anlätades en grupp av sakkunniga, personer med bred erfarenhet som varit verksamma inom olika områden. Bland dessa fanns Yngve Härén, drivande i den kommunala musikskolan i Nacka, och Lennart Lundén, musikledare i Katrineholm.

I slutbetänkandet *Musikliv i Sverige*, är det framför allt avdelning III, *Musikalisk amatörverksamhet* som berör utvecklingen kring kommunala musikskolor. Tanken var att amatörmusicerande var ett fenomen som behövde främjas, och utredningens åsikt var att detta skulle förankras bland annat i kommunernas verksamhet. Detta uttrycks bland annat av musikforskaren Jonas Gustafsson i avhandlingen *Så ska det låta*: ”Som den mest framkomliga vägen att stärka amatörmusicerande såg utredningen att de kommunala engagemangen ökade. Genom att inrätta kommunala musikledare- och instruktörstjänster hoppades man skapa bättre förutsättningar för en kontinuitet och jämn kvalitet.”¹⁰⁹

Folkskolestyrelsens förslag beskriver resultatet av 1947 års musikutredning mer ingående:

1947 års musikutredning behandlar musiken i skola och samhälle ur olika synpunkter. Bland annat framlägges förslag till kursplaner och anvisningar för musikundervisningen inom den kommunala enhetsskolan och dess påbyggnader, men samtidigt betonar utredningen starkt önskvärdheten av att finna former och vägar, med vilka man för den ungdom, som redan avslutat sina skolstudier, kan på ett naturligt sätt anknyta till och vidare utveckla det musikaliska intresse och den musikaliska verksamhet, som funnits under skoltiden. Denna anknytningsfråga säges vara ett betydelsefullt moment för hela vår musikkultur i allmänhet och för amatörmusikens livsmöjligheter och trivsel i synnerhet. Vilken kommunal myndighet som bör anförtros den organisatoriska ledningen av verksamheten bör

¹⁰⁸ SOU 1954:2, s.11-13.

¹⁰⁹ Gustafsson, s. 191.

bli beroende av kommunens egen prövning. Många skäl anföres för lämpligheten av att dessa förvaltningsuppgifter uppdrages åt folkskolestyrelsen, men i vissa fall kan det prövas vara mest ändamålsenligt för musiklivets främjande att utse en särskild musiknämnd, som i så fall bör bestå av lägst tre och högst sju ledamöter, som är kända för intresse för ortens musikliv. De kommunala musikskolorna säges ha visat sig ha stor betydelse även som övningsskolor i den praktisk-pedagogiska musikutbildningen och därmed för rekrytering av lärarkrafter för amatörmusikens behov. Utredningens förslag på denna punkt utmynnar i krav på ett väsentligt ökat statligt stöd åt den frivilliga musikundervisningen.¹¹⁰

Betänkandet innehåller en uppmaning till ett ökat engagemang från staten, genom statliga bidrag både till kommunala musikskolor och till musikcirklar.¹¹¹ Detta beskrivs även i folkskolestyrelsens förslag ”I fråga om sådan frivillig musikverksamhet, som bedrivs med kommun som huvudman, föreslår musikutredningen statsbidrag med 50 % av avlöningar och arvoden.”¹¹²

Enligt Torgil Persson, i *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal*, så avsåg slutbetänkandet ”att de flesta kommuner förväntades inrätta kommunala musikskolor.”¹¹³

4.2 Musik i Uppsala

I juni 1954 höjs flera röster kring musikfrämjande, både i Uppsala län och stad.

4.2.1 Landstingets utredning

Den 15 juni 1954 inkommer ett förslag till stödåtgärder för musikbildningsarbetet inom Uppsala län av bland annat Lennart Thorsell. Förslaget börjar med ”Den utredning, som gjorts på uppdrag av bildningsförbundets musikkonferens, har givit vid handen, att musikundervisning och musikbildningsverksamhet i de flesta av länets kommuner ännu är synnerligen outvecklad ... Organisatoriskt har verksamheten i flera av till Uppland angränsande län de senaste åren utvecklats i snabb takt. Utvecklingen till kommunala musikskolor är härvid den linje, som på flera håll synes ha slagit igenom, och som synes bjuda den mest rationella lösningen på hithörande problem. – I Uppsala län finnes en kommunal musikskola. (Enköping)” I förslaget klargörs dock att Uppsala stad är lämnad utanför utredningen eftersom det pågår en kommunal utredning kring musikverksamheten där. Konkreta åtgärder i förslaget är bland annat att det ska anställas en

¹¹⁰ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Förslag till Drätselkammaren”, Sven Lide (1954-12-08) s.1.

¹¹¹ Persson, s.103.

¹¹² Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Förslag till Drätselkammaren”, Sven Lide (1954-12-08) s.4.

¹¹³ Persson, s.102.

musikkonsulent, en årlig central konferens kring musikfrågor och höjda landstingsbidrag till musikcirklar.¹¹⁴

4.2.2 Motion Om främjande av musiklivet i Uppsala

Den 18 juni 1954 höjs ännu en röst, denna gång av Artur (AGA) Carlsson (s), i en motion till stadsfullmäktige.

Musikintresset i Uppsala är påtagligt växande både när det gäller instrumentalmusiken som sången, vilket är lätt att konstatera vid ett studium av bildningsförbundens verksamhetsberättelser. Det ligger även i samhällets intresse att främja denna utveckling och skapa sådana former för musikutövandet att intresset kan bibehållas och tillfredställa den som sysslar med utövandet. Det är inte någon billig hobbyverksamhet det är fråga om, i varje fall inte när det gäller instrumentalverksamheten. Det erfordras stora personliga uppoffringar och insatser för att kunna skapa någonting. Instrument och noter är i regel så dyrbara att många människor av den anledningen tvingas avstå från sitt intresse även om annars naturliga förutsättningar förefinnes för att nå ett resultat. Dessutom tillkommer andra svårigheter, brist på lärare och lokaler m.m.

Musiklivet har således många aktuella problem främst på det ekonomiska men även på det organisatoriska området. Dessa problem kan näppeligen lösas med mindre samhället träder emellan, vilket nu även sker i en betydande omfattning både genom statligt stöd av olika slag och dessutom medverkar kommunen både genom anslag till att höja och utveckla musikintresset.

Men icke förty finns det mycket mer att göra på detta område. Ännu är icke de personella resurserna uttömda när det gäller musikintresserade. Allt fler önskar få undervisning. Ur samhällets synpunkt – enkannerligen Uppsala stads synpunkt – måste det vara av vikt att problemen på detta område löses både på ett ur ekonomiskt blickfång försvarbart sätt, och så att inte endast undervisningen utan även musikverksamheten som helhet får det stöd som behövs för att musiken skall bli en kulturell och social tillgång för alla samhällsklasser.

Med hänvisning till det anförda tar jag mig friheten föreslå stadsfullmäktige besluta att tillsätta en kommitté med uppdrag att utreda och framlägga förslag om

¹¹⁴ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Förslag till stödåtgärder för musikbildningsarbetet inom Uppsala län", Lennart Thorsell, (1954-06-15).

ekonomiska och organisatoriska åtgärder staden kan tänkas ikläda sig, i syfte att på bästa sätt främja musikverksamheten och musikintresset i Uppsala.¹¹⁵

I Uppsala stads fullmäktiges tryck den 18/6 1954 nämns AGA Carlssons motion, då den ”remitterades efter anförande av herr Söderberg till drätselkammaren för beredning”.¹¹⁶ Drätselkammarens arbetsutskott sammanträdde den 7 juli och beslutade då, i likhet med Sandells motion, att remittera den till folkskolestyrelsen för yttrande.¹¹⁷ Folkskolestyrelsen beslutade den 20 september ”att hänvisa till sin tidigare framställning om inrättande av en kommunal musikskola i staden”.¹¹⁸

4.3 Folkskolestyrelsens andra förslag

4.3.1 Folkskolestyrelsens andra utredning

Den 22 mars 1954 skickade Oscar Hedquist ett brev till Karl Söderberg, med ett nytt förslag till en musikskola i kommunal regi, för läsåret 1955/1956. Han skriver ”Jag har sökt undvika att slå på alltför stort och stannat invid en relativt måttfull ökning av de nuvarande kostnaderna för musikundervisningen under den kommunala musikskolans första verksamhetsår.” I grundlinjerna överensstämmer Hedquists förslag med det av folkskolestyrelsen godkända förslaget från 1951, men i och med att folkskolans frivilliga musikundervisning under denna period fått en utökad verksamhet så har han gjort vissa ändringar. Bland annat hade elevantalet i folkskolans frivilliga musikundervisning höjts till 562 stycken, med 160 nyintagna av 425 sökande. Under det första året föreslås verksamheten omfatta sammanlagt 750 elever, 550 i skolpliktig ålder och 200 vuxna. Förslaget är fortfarande att det ska vara två avdelningar, en allmän med piano, orgel, sång, talteknik och harmonilära och en orkesteravdelning.

Istället för de fyra undervisningsformer som presenteras i förslaget 1951 presenterades här tre undervisningsformer, gruppundervisning på 50 minuter och enskild undervisning på 25 minuter eller 50 minuter. Lärararvodet föreslås till 8,50 (117) kronor per timme, samma som lärarna på folkskolans frivilliga musikundervisning hade vid den tiden. Förslaget avslutas med en utgifts- och inkomststat där utgifterna sammanlagt uppgår till 130 200 (1 798 338) kronor, och beräknas

¹¹⁵ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Till Stadsfullmäktige av AGA Carlsson”, (1954-06-18).

¹¹⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktige 1954 Ser. B*, s.90.

¹¹⁷ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammaren Arbetsutskottet Protokoll 1954 A V:7*, s.220.

¹¹⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsens protokoll 1954 A I b:29* (1954-09-20).

att finansieras med elevavgifter på 47 500 (656 076) kronor och kommunalt anslag på 82 700 (1 142 262) kronor.¹¹⁹

Under hösten 1954 görs återigen en utredning av musikskolor i andra städer. Den 26 november skickades det ut en enkät från Karl Söderberg och svar kom från Borås, Eskilstuna, Finspång, Gävle, Halmstad, Kalmar, Kristinehamn, Linköping, Lund, Nacka Sollentuna, Varberg, Västerås och Östersund. I enkäten efterfrågas antal elever under läsåren 53/54 och 54/55, även antal i skolpliktig ålder och vuxna. Det frågades också efter läsårets längd, elevavgifter, uppgifter kring föreståndare och lärare och inkomster enligt stat för innevarande budgetår. De tillbakaskickade enkäterna är mer eller mindre detaljerat ifyllda. Både Halmstad och Varberg meddelar att de inte har någon kommunal musikskola, men att det finns viss instrumentalundervisning i folkskolan. Lund skickade in två svar, ett för kommunala musikskolan och ett för folkskolans frivilliga musikundervisning. Västerås valde att förutom enkäten skicka med en redogörelse för verksamhetsåret 53/54 och Nacka skickade med ett dokument med utredning och förslag angående Nacka musikskolas organisation och verksamhet.

I förslaget ges en sammanfattad bild av utredningen. En tabell visar svaren från Borås, Eskilstuna, Finspång, Kalmar, Kristinehamn, Linköping, Nacka, Sollentuna, Västerås och Östersund. Tabellen visar hur det skiljer sig från stad till stad, till exempel har Eskilstuna 3500 elever och Kalmar bara 25 stycken. Fyra av musikskolorna har inga elevavgifter, vissa har inga heltidsanställda lärare och Östersund får enbart 4 900 (67 679) kronor i kommunalt anslag medan Eskilstuna får cirka 256 500 (3 542 809) kronor.¹²⁰

4.3.2 Följden av folkskolestyrelsens andra förslag

Den 8 december 1954 får drätselkammaren det nya förslaget från folkskolestyrelsen, vars inledning presenteras i början av kapitel 4. I fortsättningen av folkskolestyrelsens förslag ges en bild av folkskolans frivilliga musikundervisning de senaste åren och hur en musikskola i kommunal regi som tar emot elever över skolpliktig ålder kommer att främja hela stadens musikliv. De elever som kunde få fortsatt undervisning skulle kunna utbilda sig till organister, musikpedagoger eller kvalificerade orkestermusiker. I övrigt följer folkskolestyrelsens förslag Oscar Hedquists förslag från den 22 mars 1954 vad gäller elevantal och avgifter.¹²¹

¹¹⁹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Omarbetat förslag av musikläraren Oscar Hedquist ang. inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala" (1954-03-22).

¹²⁰ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Förslag till Drätselkammaren", Sven Lide (1954-12-08) Bilaga.

¹²¹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Förslag till Drätselkammaren", Sven Lide (1954-12-08) s.2-3.

Förslaget avslutas med en preliminär utgifts- och inkomststat och föreslår att det ska inrättas en musikskola i kommunal regi från och med läsåret 55/56 med 96 000 (1 325 964) i kommunalt anslag och undertecknas Sven Lide.¹²² Den 11 januari tas förslaget upp i drätselkammarens drätselutskott¹²³, då de beslutar att ”bordlägga ärendet för närmare granskning samt med uppdrag åt drätseldirektören att utreda möjligheterna att erhålla statsbidrag jämlikt Kungl. Kungörelsen den 30 juni 1954 rörande ungdomens förenings- och fritidsverksamhet.”¹²⁴

Folkskolestyrelsens förslag granskas och kommenteras av drätseldirektören Nils A. Wahlgren, i ett P.M. den 25 april 1956. Wahlgren börjar med att kommentera att det föreslagna elevantalet innebär en minskning av elever i skolpliktig ålder jämfört med de som då gick i folkskolans frivilliga musikundervisning. Vidare har det gjorts ytterligare en utredning av andra kommuner, främst kring elevavgiften, där Wahlgren anser att de föreslagna avgifterna i Uppsala ligger ganska lågt, speciellt för de vuxna eleverna. Ett nytt förslag till avgifter presenteras där avgiften för elever i skolpliktig ålder höjs från 40 (512) till 50 (640) kronor om året för gruppundervisning, från 50 (640) till 60 (768) för 25 minuters undervisning och från 100 (1 280) till 120 (1 536) för 50 minuter. För vuxna elever höjs avgiften från 50 (640) till 60 (768) kronor om året för gruppundervisning, från 80 (1 024) till 100 (1 280) för enskild undervisning i 25 minuter och från 160 (2 049) till 200 (2 561) för 50 minuter.

Wahlgren kommenterar att i folkskolestyrelsens förslag saknas diskussion kring lokalfrågan, förutom en utgift till lokalhyror på 9 000 (115 230) kronor. Information i efterhand inhämtad från folkskolestyrelsen säger att de räknat med att undervisningen som tidigare kan äga rum i folkskolans lokaler. Uppsala privata Musikskolas ekonomiska förening har dock, genom musikdirektör Otto Lehner, meddelat att föreningen är villig att hyra ut en lokal till staden. Lokalen är skänkt till föreningen 1934 i testamentet efter fröken S. Appelqvist och ligger på Östra Ågatan 53. Till lokalen hör inventarier, bland annat tre flyglar och två pianon. Wahlgren föreslår dock att staden bör avböja erbjudandet eftersom lokalen är i dåligt skick och i behov av omfattande reparationer.

Angående möjligheterna till att få statligt bidrag skriver Wahlgren: ”F.n. förelägger viss möjlighet till statsbidrag i den mån verksamheten kan utformas såsom studiecirklar/ungdomscirklar eller såsom fritidsgrupper. Enligt erfarenheterna från musikskolan i Västerås lär dock detta vara praktiskt möjligt endast i rätt begränsad omfattning och därför ur ekonomisk synpunkt sakna

¹²² Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Förslag till Drätselkammaren”, Sven Lide (1954-12-08) s.6.

¹²³ Tidigare arbetsutskottet

¹²⁴ Uppsala Stadsarkiv, *Drätselkammaren Drätselutskottet Protokoll 1955 A VI:1*, s. 16.

större betydelse. Det har även uppgivits, att det av pedagogiska skäl icke skulle vara lämpligt att utforma en musikskola efter typen studiecirkel/fritidsgrupper.”

Folkskolestyrelsens förslag till kommunalt anslag ser Wahlgren som alltför försiktigt, vid en jämförelse med kommunala musikskolan i Nacka, Solna, Linköping och Västerås. Staden bör i framtiden räkna med att behöva lägga 120 000 (1 536 404) kronor, men om det utgår statsbidrag, på förslag från musikutredningen, så blir stadens utgift minskad med cirka 30 000 (384 101). För det första verksamhetsåret säger han dock att ”Stadens nettoutgift enligt 1956 års utgiftsstat beräknas stanna vid 90 000 (1 152 303) kronor.” Wahlgren avslutar sitt P.M. med att uppmana stadsfullmäktige att besluta att från läsåret 56/57 inrätta en kommunal musikskola som styrs av en musiknämnd.¹²⁵

4.4 Motion Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala

Uppsala stads fullmäktiges tryck 1956 n:r 140 innehåller en motion med titeln *Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala*. Motionen inleds med ett uttalande av Tycho Hedén, på drätselkammarens vägnar, som beskriver det händelseförlopp som skett sedan Axel Sandells motion den 20 februari 1948. Uttalandet från drätselkammaren ansluter sig till det förslag som folkskolestyrelsen gav den 8 december 1954, med de ändringar som Wahlgren föreslår angående elevavgifter och lärararvoden. Drätselkammaren föreslår därmed

Att den i folkskolestyrelsens regi hittills bedrivna frivilliga musikundervisningen skall upphöra med utgången av vårterminen 1956;

Att från och med läsåret 1956/57 inrätta en kommunal musikskola i Uppsala i huvudsaklig överensstämmelse med folkskolestyrelsens förslag av den 8 december 1954;

Att för handhavandet av musikskolans verksamhet tillsätta en musiknämnd om åtta ledamöter med fyra suppleanter;

Att musikskolans verksamhet tills vidare skall begränsas till 11 800 undervisningstimmar per läsår enligt för musikskolan fastställd utgifts- och inkomststat;

¹²⁵ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”P.M. till förslag om inrättande av kommunal musikskola i Uppsala”, Nils. A Wahlgren (1956-04-25).

Att uppdraga åt musiknämnden att fastställa avgifter för elever vid deltagande i musikskolan med iakttagande av i drätselkammarens Nils A. Wahlgrens utredningspromemoria angivna riktlinjer;

Att för bestridande av kostnaderna för den kommunala musikskolan under höstterminen 1956 bevilja ett förslagsanslag å 70 000 [869 236] kronor att täckas till 60 000 [768 202] kronor av i folkskolans stat för detta år för frivilliga musikundervisning anvisat anslag, som icke kommer att tagas i anspråk därför, och till återstående 10 000 [128 034] kronor av stadsfullmäktiges medel till oförutsedda utgifter för innevarande år; samt

Att de av herrar Axel Sandell och Artur Carlsson i frågan väckta motionerna härmed skola anses besvarade.¹²⁶

Motionen innefattar även Nils A. Wahlgrens promemoria från 25 april 1956, folkskolestyrelsens förslag från 8 december 1954, Axel Sandells motion från 29 februari 1948, folkskolestyrelsens yttrande från 11 maj 1948, Sven E. Svenssons yttrande från 20 maj 1948, folkskolestyrelsens förslag från 2 januari 1951 och Artur AGA Carlssons motion från 18 juni 1954. I samma tryck beslutar Uppsala stadsfullmäktige att godkänna drätselkammarens förslag.¹²⁷

4.5 Analys

I den inledande texten i förslaget från folkskolestyrelsen till drätselkammaren 1954 står det att ”Förverkligandet av planerna på en kommunal musikskola icke längre bör uppskjutas.” I detta läge har det gått över tre år sedan drätselkammaren återremitterade det första förslaget. Varför tog det tre år för frågan om en kommunal musikskola att bli aktuell igen? En anledning kan vara att författaren till den ursprungliga motionen, Axel Sandell, dog 1951. Men flera andra, bland annat Söderberg och Hedquist, som var delaktiga i den första omgången, fanns kvar i verksamheten. I den inledande texten beskrivs att det varit ett pågående samtal mellan folkskolestyrelsen och drätselkammaren om när det kan vara lämpligt att återigen lägga fram frågan. Fram till den 22 mars 1954 finns dock inga dokumenterade spår av detta.

I förslaget beskrivs tre händelser som anledningar till varför förslaget bör aktualiseras igen: slutbetänkandet till 1947 års musikutredning, en utredning av landstinget och en motion av AGA

¹²⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktige 1956*, ”N:r 140 Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala” (1956-05-25).

¹²⁷ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktige 1956*, ”N:r 140 Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala” (1956-05-25).

Carlsson. Vid den tidpunkt som Hedquist skickar sitt utkast till ett nytt förslag till Söderberg är det dock bara betänkandet till 1947 års musikutredning som har offentliggjorts av dessa.

1947 års musikutredning, som beskrivits tidigare, var en omfattande undersökning, som skulle ta hänsyn till alla aspekter av musiklivet i Sverige. Ett intressant perspektiv är vilken form av musik och kultur som de behandlar. För även om de innefattar de allra flesta organisationer och verksamheter som sysslar med musik i Sverige, så är det i första hand västerländsk konstmusik som framhävs. I den första avdelningen av betänkandet, *Sambället, människan och musiken*, betonas kravet på kvalitet.¹²⁸ Detta krav återkommer i diskussionen om musiken i enhetsskolan: ”Vid valet av melodier bör den melodiska kvaliteten särskilt tillgodoses. Många melodier kan icke sägas hålla måttet inför strängare krav på melodisk sovring.”¹²⁹ Sten Dahlstedt beskriver i *Form och Funktion* hur ”Tron på den västerländska konstmusikens centrala roll var påfallande.”¹³⁰ Dessa tankar kan också återfinnas i den debatt som togs upp i den första analysen i uppsatsen, om kommunens ansvar att sprida kunskap om rätt musik, och hur de tekniska nyheterna både kunde hjälpa och stjälpa denna strävan.

Dahlstedt fokuserar bland annat på ett citat från betänkandet av 1947 års musikutredning angående musiken i enhetsskolan: ”I anslutning därtill bör läraren i sitt pedagogiska handlande utgå från barnens egna erfarenheter”.¹³¹ Han anmärker på det motsägelsefulla i detta när det är troligt att många av eleverna inte hade erfarenhet av den musik som betänkandet vill framhålla som lämplig. Även Larsson tar upp detta fenomen men utifrån annorlunda perspektiv, ”Flera aktiva folkbildare ville också lyfta fram det pedagogiska i att utgå från ungdomars egna musikpreferenser för att sedan leda över intresset till klassisk musik.”¹³²

I kommentaren till betänkandet av 1947 års musikutredning som ges av folkskolestyrelsen i förslaget betonas vikten av anknytningen mellan musikundervisning i skolan och musiklivet i samhället. Den kommunala musikskolan bör stå för den anknytningen, som gör att ungdomar tar med sig musikintresset till vuxen ålder.

I mars 1954 skickar Hedquist utkastet till ett nytt förslag till Söderberg, som han själv beskriver som ett mindre ambitiöst förslag än det tidigare. Till skillnad från folkskolestyrelsens första förslag så är avgifterna något dyrare, men lärararvodet är också höjt. Samtidigt är det beräknat med en större verksamhet, ytterligare 100 elever mer i än förra förslaget, eftersom folkskolans

¹²⁸ SOU 1954:2, s.20.

¹²⁹ SOU 1954:2, s.30.

¹³⁰ Dahlstedt, Sten, *Form och funktion* (Stockholm, 2007) s.47.

¹³¹ SOU 1954:2 s.28.

¹³² Larsson, s.60.

frivilliga musikundervisning under de tre åren fortsatt växa. Detta medför att yrkandet på kommunalt anslag blir högre, trots Hedquists försök att begränsa.

Innan folkskolestyrelsen hinner utforma och få in det nya förslag som Hedquist arbetade med skedde två viktiga händelser. Den första av dessa är utredningen som initieras av landstinget. Att folkskolestyrelsen använder denna är egentligen förvånansvärt, eftersom den uttryckligen säger att Uppsala utelämnas ur utredningen. Dock visar utredningen på behovet av att det satsas på musik i resten av länet. Det skulle också kunna tänkas att den är medtagen för att påpeka att Uppsala som största stad i länet borde gå i täten, inte som nu ligga efter Enköping i utvecklingen.

Den andra händelsen är en motion inlämnad till stadsfullmäktige av Artur AGA Carlsson (s). Carlsson satt som ledamot i Uppsala stadsfullmäktige från år 1951, och var suppleant i drätselkammaren 1954-1955. Som det framgår ovan blev motionen skickad från stadsfullmäktige, via drätselkammaren, till folkskolestyrelsen för uttalande. En naturlig fråga i detta fall är huruvida lägligheten i Carlssons motion var en slump eller inte. Faktum är att de som arbetat med utredningen om en musikskola i kommunal regi var i behov av något som än en gång skulle aktualisera utredningen i stadsfullmäktige. Å ena sidan kan Carlsson ha varit en del i detta, att motionen lämnades in med det syftet. Å andra sidan kan det också ha varit så att Söderberg använde motionen till sin fördel. I stadsfullmäktiges protokoll står det uttryckligen att det var efter ”anförande av herr Söderberg” som motionen blev vidare skickad.¹³³

Det som kan utläsas enbart med hjälp av Carlssons motion är att den innehåller samma budskap som Sandells motion, även om det inte är lika preciserat och konkret. Carlsson skriver att ”Allt fler önskar få undervisning”¹³⁴, och att i och med att instrumentalverksamhet är ett dyrt intresse bör kommunen ansvara för att stödja detta. Så långt är Carlssons och Sandells motioner inne på samma linje. Tidigare har det dock konstaterats att detta är idéer som rörde sig i samhället och landet i stort vid tidpunkten. Det är därför inte någon självklarhet att en kommunal musikskola var det som Carlsson hade tänkt sig.

Under hösten 1954 gör folkskolestyrelsen en andra utredning av frivillig musikundervisning i andra städer. Det kan vara så att de gör en grundligare utredning denna gång eller att det är fler kommuner som svarat på enkäten. Resultatet visar att det nu finns kommunala musikskolor i betydligt fler kommuner. Det är också tydligt att skillnaderna mellan de olika kommunerna är stora, och det finns flera olika former för verksamheten. En undersökning som denna visar

¹³³ Uppsala Stadsarkiv, *Uppsala Stadsfullmäktige 1954 Ser. B*, s.90.

¹³⁴ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Till Stadsfullmäktige av AGA Carlsson”, (1954-06-18).

sanningshalten i påståendet att alla kommunala musikskolor har en individuell utveckling och historia.

Den största skillnaden mellan Hedquists utkast och folkskolestyrelsens slutgiltiga förslag ligger i utgifts- och inkomststaten för första verksamhetsåret. De har räknat med mindre inkomster från elevavgifterna, bara 44 000 (607 733) kronor jämfört med 47 500 (656 076) kronor som Hedquist kalkylerade med. De räknar också med mer än 10 000 kronor mer i kommunalt anslag, istället för 82 700 (1 142 262) kronor yrkar de på 96 000 (1 325 964) kronor. Detta beror på att de beräknat större utgiftsposter för löner till både föreståndare och lärare.¹³⁵ I drätselkammaren Wahlgrens P.M. om förslaget så anmärker även han på det kommunala anslaget. Som sagts tidigare så anser han att förslaget är för försiktigt, minst 120 000 (1 536 404) kronor bör räknas med i framtiden. För det första verksamhetsåret räcker det dock med 90 000 (1 152 303) kronor, alltså mindre än vad folkskolestyrelsen yrkar på. Wahlgren beräknar dock att folkskolans frivilliga musikundervisnings verksamhet kommer att ha ett överskott på 45 000 (576 152) kronor, och det kommunala anslaget för det första verksamhetsåret bör vara 70 000 (869 236). Detta blir sammanlagt 115 000 (1 472 388), de återstående 25 000 (320 084) ska då finnas tillgängligt för oförutsedda utgifter.¹³⁶ Det är därför det slutgiltiga förslaget från drätselkammaren till stadsfullmäktige yrkar på 70 000 (869 236) kronor i kommunalt anslag.

En intressant del i Wahlgrens P.M. som är värd att uppmärksamma är lokalfrågan. I folkskolestyrelsens förslag nämns inte deras planer på lokaler, till skillnad från det första förslaget där de anser att de behöver egna lokaler, men att hur detta ska genomföras inte är deras uppdrag. I detta fall har Wahlgren i efterhand dock fått uttalandet att de räknar med att kunna fortsätta använda folkskolans lokaler. Här presenterar Wahlgren ett förslag från Uppsala privata Musikskolas ekonomiska förening, som har en tillgänglig lokal. Han råder dem att inte acceptera förslaget, eftersom huset är i dåligt skick. Det intressanta här är dock från vem och när förslaget presenterades. Som sagts tidigare finns det spår av den privata musikskolans verksamhet från starten 1929, och ända fram till 1960-talet. En del av informationen saknas, och detta bidrar till påståendet att verksamheten låg nere under ett tag.

Den sista motionen från 1956, *Inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala*, består, till skillnad från Axel Sandells motion från 1948, inte bara av ett dokument utan av ett urplock av dokument

¹³⁵ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Omarbetat förslag av musiklekraren Oscar Hedquist ang. inrättande av en kommunal musikskola i Uppsala" (1954-03-22).

Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Förslag till Drätselkammaren", Sven Lide (1954-12-08) s.6.

¹³⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "P.M. till förslag om inrättande av kommunal musikskola i Uppsala", Nils. A Wahlgren (1956-04-25).

från hela händelseförloppet. Vilka dokument togs egentligen med, och varför? Längst fram i motionen sitter drätselkammarens slutgiltiga förslag, folkskolestyrelsens andra förslag till drätselkammaren, och Wahlgrens P.M. om förslaget. Sedan kommer Axel Sandells motion, samt folkskolestyrelsens och director musices kommentarer på den. Till sist inkluderas folkskolestyrelsens första förslag från 1951 och Artur Carlssons motion. Kan det utläsas något av detta? Det skulle kunna sägas att det ligger mer fokus på Sandells motion än på Carlssons motion. Dels är Sandells motion placerad i mitten och Carlssons längst bak, dels är båda kommentarerna till Sandells motion medtagna. Men Sandells motion var den första, och genom hela händelseförloppet så märks det att det är den motionen som sätter tonen. För i de kommande förslagen så finns nya konkreta idéer, men själva huvudbudskapet förändras inte direkt över tid. I och med att båda förslagen från folkskolestyrelsen är inkluderade visas det att även om det har tagit tid från motion till beslut har det inte förändrats mycket.

Vilka dokument är inte medtagna i motionen? Det fanns som sagt inga kommentarer till Carlssons motion, men det beror på att det inte bads om några när den kom, utan den gick direkt in i denna utredning. Om det återigen tas hänsyn till det speciella förhållandet i Uppsala mellan kommun, kyrka och universitet så kan det vara av vikt att påpeka att det saknas kommentarer från Henry Weman, domkyrkoorganist i Uppsala.

Så en avslutande fråga: Varför blev det godkänt den här gången? Om förslagen från folkskolestyrelsen jämförs så är det nya förslaget egentligen inte mindre ambitiöst, de räknar snarare med fler elever i verksamheten. Möjligen är det mer välplanerat den här gången, och det kan nog antas att de använt sig av Wahlgren/Åkerlunds P.M. på det förra förslaget. Det är redan konstaterat att under hela händelseförloppet har egentligen inte grundtanken om varför Uppsala behöver en kommunal musikskola förändrats. Det är därför troligt att det är omständigheterna som har förändrats. När det första förslaget återremitterades av drätselkammaren hänvisade de till budgetläget: det var inte rätt tidpunkt finansiellt. Det har nu gått fem år sen dess. Har ekonomin hunnit bli så pass mycket gynnsammare? Visserligen krävs inte så stor insats av kommunen denna gång, i och med överskottet från folkskolans frivilliga musikundervisning. Men som Wahlgren påpekar så kommer en kommunal musikskola kräva betydligt mycket mer resurser i framtiden. Kan det då antas att det är de politiska och kulturella faktorerna i landet som spelat in? För det är inte bara förslagsgivarna som påverkas av sin kontext, även beslutsgivarna måste ta hänsyn till förändringar i samhället.

4.6 Övergång från Uppsala folkskolas frivilliga musikundervisning till kommunal musikskola

Folkskolans frivilliga musikundervisning fortsatte sin verksamhet till vårterminen 1956. Elevantalet hade då ökat från 61 elever vid starten 1946 till 669 elever, lärarstaben gick från fem till arton och ett flertal instrument och ämnen hade under tiden införts. Följande tabell visar fördelningen av elever på instrument under sista terminen.

<u>Instrument</u>	<u>Antal elever</u>
Blockflöjt	18
Flöjt	9
Klarinett	12
Mandolin	54
Mässingsinstrument	28
Piano	383
Slaginstrument	8
Violin	140
Violoncell	17
Totalt antal elever	669

Tabell 1: Folkskolans frivilliga musikundervisning vårterminen 1956

Utöver dessa fick ett 50-tal elever gruppundervisning i musikkunskap. Under folkskolans frivilliga musikundervisnings tid som verksam hade avgifterna för undervisningen höjts, gruppundervisning gick från 30 (384) kronor om året till 45 (461), enskild undervisning i 30 minuter från 45 (576) kronor om året till 54 (691) och enskild undervisning i 60 minuter från 60 (768) kronor om året till 72 (922).¹³⁷

1957 kom redogörelsen för det första verksamhetsåret, 1956-57, för den kommunala musikskolan i Uppsala. Redogörelsen inleds med orden;

Kommunala musikskolan, Uppsala, är en självständig kommunal musikskola med uppgift att meddela skolungdom och vuxna personer bosatta i Uppsala stad undervisning i musik samt att även på annat sätt verka för musiklivets främjande i staden. Kommunala musikskolan, som nu tillryggalagt sitt första verksamhetsår,

¹³⁷ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Uppsala stads folkskolas musikundervisning: Redogörelse för verksamhetsåret 1955/56" (1956-06-09).

bygger vidare på den grund, som lagts vid den frivilliga musikundervisningen vid Uppsala stads folkskola.¹³⁸

Därefter beskrivs hur verksamheten styrs av en musiknämnd utsedd av stadsfullmäktige. Ledamöter i nämnden är musikdirektör Göte Granström, studierektor Henry Jarild, musikdirektör Gunhild Lindell, professorn och stadsfullmäktiges ordförande Åke Malmström, instruktören Sixten Bäckström, fru Anna Olsson, director musices Sven E. Svensson, och rektor Karl Söderberg som ordförande. Som föreståndare för verksamheten inledde Oscar Hedquist som tillföreträdande, men ersattes vid årsskiftet av musikläraren Armand Grenfält. Lärarkåren bestod under året av 18 personer. Vid vårterminens slut hade verksamheten 714 elever, 443 tillhörande folkskolan, 250 från övriga skolor och 21 vuxna elever. Tabellen nedan visar fördelningen per instrument.

<u>Instrument</u>	<u>Antal elever</u>
Blockflöjt	21
Flöjt	11
Gitarr	3
Klarinett	21
Kontrabas	5
Mandolin	43
Mässingsinstrument	32
Oboe	2
Piano	398
Slaginstrument	8
Violin	156
Violoncell	14
Totalt antal elever	714

Tabell 2: Kommunala musikskolan vårterminen 1957

Utöver dessa undervisades cirka 80 elever i musikkunskap, i nio grupper. Undervisningen beskrivs som: ”Ett 80-tal elever har bibringats insikter i musikens elementa, komponerat egna melodier, lärt sig känna igen olika instrument och lyssnat till grammofon m.m.” Förutom dessa fanns det ytterligare två grupper som undervisades i harmonilära.

¹³⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1957. Ser C. Nr 16.” Armand Grenfält, (1957-06-11).

Undervisningsformerna och priserna för dessa var såsom följer: Gruppundervisning eller enskild lektion om 20 minuter per vecka kostade 50 (613) kronor om året för skolpliktig elev, 100 (1 225) för vuxen. Motsvarande lektion om 30 minuter per vecka var 60 (735) kronor för skolpliktig elev, 120 (1 470) för vuxen. För skolpliktiga elever fanns även undervisningsformen gruppundervisning eller enskild lektion om 40 minuter per vecka tillgängligt, vilket kostade 100 (1 225) kronor om året. För elever med tydlig begåvning eller flit fanns dessutom alternativet enskild lektion om 60 minuter per vecka, vilket kostade 120 (1 470) kronor för skolpliktig elev och 200 (2 451) kronor för vuxen.

Redogörelsen beskriver också hur det inom verksamheten fanns två stråkorkestrar och en blåsorkester, samt att eleverna haft tillgång till samspel även i mindre former och konstellationer. Vad gäller lokaler för verksamheten använder de sig fortfarande av folkskolans lokaler, och precis som folkskolans frivilliga musikundervisning så sker undervisningen i flera olika skolor för att underlätta för eleverna.¹³⁹

¹³⁹ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10*, "Uppsala stads fullmäktiges tryck 1957. Ser C. Nr 16." Armand Grenfält, (1957-06-11).

5. Diskussion

Denna uppsats syfte är att redogöra för hur och varför den kommunala musikskolan i Uppsala bildades. För att uppnå syftet kommer jag nu att presentera och diskutera resultatet och analyserna i kapitel tre och fyra, utifrån uppsatsens forskningsfrågor.

Vilka idéer låg bakom bildandet av en kommunal musikskola i Uppsala?

Hur tog sig detta uttryck i praktiken?

I den första motionen om en musikskola i kommunal regi, skriven av Axel Sandell 1948, förekommer ordet behov. När folkskolans frivilliga musikundervisning bildades fyllde den ett redan existerande behov, men Uppsalas befolkning hade fortfarande behov av musikundervisning. Detta är den manifesta ideologin i Sandells motion, men varför fanns det ett behov av musikundervisning? Varför uppstod det just där och då?

Det enkla svaret på den frågan vore att säga att det fanns en allmän strävan efter folkbildning i Sverige vid den tiden. Men det vore att förenkla och framför allt undvika att definiera vad detta innebär. Till att börja med, vad var det som hände i Sverige under den här perioden? Nationalencyklopedin ger tiden efter andra världskriget titeln *Välfärdssamhället*.¹⁴⁰ Perioden kännetecknas av reformarbete mot ett mer jämlikt samhälle. Socialdemokraternas politik fokuserade på att alla landets medborgare skulle ha lika villkor och lika möjligheter. Tiden efter andra världskriget innebar även sociala förändringar i samhället, bland annat en växande ungdomskultur. Glappet mellan att vara barn och vuxen blev längre, på grund av stabila familjesituationer och längre skolgång. Detta gjorde att det växte fram en ny grupp i samhället, ungdomar, med speciella behov och intressen. De flesta ungdomar behövde inte börja arbeta lika tidigt som förr för att bidra till familjeförsörjningen, vilket gjorde att de hade fritid på ett nytt sätt. De blev även en ny sorts konsumenter och målgrupp för viss populärkultur.¹⁴¹ Såväl de politiska som de sociala förändringarna märktes av i skolsystemet, det infördes fler obligatoriska år i folkskolan och utvecklingen gick mot det som kom att kallas enhetsskolan. Sverige var således på väg mot att bli ett välfärdssamhälle och för att det skulle lyckas behövde folket kunskap. Detta överensstämmer med folkbildningsforskaren Bernt Gustavssons medborgarbildningsideal som

¹⁴⁰ Sverige, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-15].

<<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/sverige>>

¹⁴¹ Ungdomskultur, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-15].

<<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/ungdomskultur>>

här innebär att ett demokratiskt samhälle bygger på att medborgarna förses med den bildning som gör att de kan vara aktiva deltagare.¹⁴²

Medborgarbildningsidealet skiljer sig från de andra två bildningsidealen som Gustavsson presenterar, självbildningsidealet och nyhumanismens personlighetsbildande ideal, på framför allt två sätt. Dels fokuserar medborgarbildningsidealet på målet med bildningen och inte själva processen av bildningen. Dels ligger ansvaret för bildningen i medborgarbildningsidealet inte hos människan själv utan hos samhället. I Sandells motion är tanken om folkbildning inte en latent ideologi, den uttalas på flera sätt i texten. Det som däremot inte står är varför det är kommunens ansvar att tillhandahålla folkbildning. Som tidigare nämnts innehöll socialdemokraternas efterkrigsprogram begreppet *Mönsterkommun*. Medlet för att uppnå ett välfärdssamhälle i Sverige var att bygga upp kommunerna utifrån ett ideal, och framför allt genom att uppmuntra till en strävan bland kommunerna att vara den bästa svenska kommunen. På detta sätt stärktes kommunerna ställning. I Uppsala hade detta en speciell innebörd, men det kommer jag att återkomma till.

Hur dessa idéer om folkbildning, framför allt som kommunens ansvar, tog sig uttryck i praktiken i Uppsala skulle kunna sammanfattas genom att ställa en fråga: Varför räckte inte folkskolans frivilliga musikundervisning till? I Sandells motion står att de fyllde ett existerande behov, men varför kunde de inte täcka hela behovet av musikundervisning? I och med att folkskolan låg under kommunens ansvar så uppfylls ändå det ”kriteriet”, att kommunen ska vara huvudman. Det är av vikt att konstatera att i Uppsala fanns också Upplands musikcirkelförbund samt att i kyrkans och universitetets verksamhet fanns flera alternativ för musikutövande.

I både Sandells motion och i flera av kommentarerna och förslagen som följer på den markerar behovet av musikundervisning för vuxna, eller personer som inte går i folkskolan. För i många fall är det just de ungdomar som inte längre går i folkskolan som betonas i förslagen. Som skolsystemet såg ut så kunde en elev efter några år i folkskolan fortsätta i någon annan skola. Då omfattades eleven inte längre av folkskolans frivilliga musikundervisning, trots att eleven fortfarande var i skolpliktig ålder. Att den musikskola som kommunen ansvarade för skulle vara tillgänglig för alla speglar den politiska fokuseringen på lika utbildning och fler obligatoriska utbildningsår. Detta går även att relatera till det som togs upp i den första analysen, huruvida den kommunala musikskolan bör vara sammankopplad med skolan? Detta är en debatt som fortsatt in i dagens samhälle, och eftersom varje kommunal musikskola styrs individuellt skiljer det sig mellan kommunerna. Vissa musikskolor har stort samarbete med musikundervisning i

¹⁴² Gustavsson, s.40-43.

grundskolan, medan andra är helt fristående. Detta sammankopplas också med vilken del av kommunen som är huvudman för verksamheten. I Uppsala återfördes den kommunala musikskolan till skolväsendet 1975, och låg då under skolstyrelsen.¹⁴³ Idag är den återigen fristående, under kommunens barn- och ungdomsenhet. Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMOK) beskriver med anledning av en nulägesrapport gjord 2013 att ”en annan trend [bland musik- och kulturskolor] är förflyttningen av nämndtillhörigheten från skolområdet till kulturområdet.”¹⁴⁴ SMOK har även under våren 2013 haft en serie av konferenser kring fenomenets utveckling, där en av de aktuella frågorna har varit just musik- och kulturskolornas relation till den vanliga skolan.¹⁴⁵

En lösning på detta problem vore dock att ombilda folkskolans frivilliga musikundervisning till att omfatta alla barn i kommunen i skolpliktig ålder. Motionen säger dock ändå att även Uppsalas vuxna invånare har behov av musikundervisning. Vad är då de praktiska skillnaderna som föreslås mellan vuxna elever och elever i skolpliktig ålder? Den kanske mest påtagliga är att det är dyrare för vuxna att ta del av musikundervisningen, ett ganska vanligt förekommande fenomen i vårt samhälle. Men utöver det så föreslås det att de teoretiska ämnena som harmonilära och liknande enbart skall erbjudas vuxna elever. Den mest intressanta skillnaden är enligt min mening att för de vuxna eleverna skulle endast enskild instrumentalundervisning vara tillgänglig. Genomgående i förslagen, både till folkskolans frivilliga musikundervisning och till en musikskola i kommunal regi är att de är överens om att gruppundervisning bör vara den grundläggande undervisningsformen. I folkskolans frivilliga musikundervisning var det till och med så att under alla elevers första år skulle de undervisas i grupper om tre. I director musices kommentar på Sandells motion understryker han även att den kommunala musikskolans syfte var att ge amatörer musikundervisning. Om vilka som skulle erbjudas enskild undervisning skriver han: ”åt sådana elever, som visat en så påfallande begåvning, att gruppundervisningen skulle hämma deras utveckling.”¹⁴⁶ Varför skulle då denna undervisningsform inte finnas tillgänglig för vuxna elever? Antogs det att om en person ville ta instrumentallektioner i vuxen ålder hade den redan den förkunskap alternativt talang som behövdes? Eller att de som i vuxen ålder började på amatörnivå vände sig till något annat forum, exempelvis musikcirkelrörelsen eller orkestrar?

¹⁴³ Rondin, s.65.

¹⁴⁴ Sandh, Håkan, ”Fler kommuner startar sina musik- eller kulturskolor igen!”, *Sveriges Musik- och Kulturskoleråd* (2013-04-25) [Besökt 2013-05-12].
<<http://www.smok.se/nyheter/2013/04/flera-kommuner-startar-sina-musik-eller-kulturskolor-igen>>

¹⁴⁵ *Hemsida för SMOK*, ”Kulturskola 2030” [Besökt 14/5-13] <<http://www.smok.se/projekt/kulturskola-2030>>

¹⁴⁶ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen F IV:10* ”Uppsala stads fullmäktiges tryck 1951 Nr: 00 Uttalande av Sven E. Svensson” (1948-05-20).

Vi har konstaterat att det fanns en folkbildningstanke i Sverige, och framför allt hur den tog sig uttryck. Varför denna fokusering på musikbildning? Tillsammans med de stora politiska och sociala förändringarna skedde också en utveckling inom kulturen i landet. Som beskrivs i direktiven till 1947 års musikutredning var en stor del av utvecklingen materiell. Tekniska framgångar som spridningen av radio och grammofon gjorde att folket fick allt större tillgång till kultur. Att allt fler av de svenska samhällets medborgare fick större tillgång och möjlighet bör ha varit i linje med socialdemokraternas idé och välfärdssamhället. Men det fanns även en rädsla att detta skulle medföra att kulturen inte skulle utvecklas åt samma håll som det övriga samhället. Med radio och grammofon spreds också så kallad ovärdig kultur, schlagers och annan populärmusik. Som Ekström von Essen beskriver så var tanken att kommunen här skulle gå in och ansvara för att invånarna fick tillgång till den kultur som var bäst för dem, vilket i de allra flesta fall tillhörde genren västerländsk konstmusik. Den allmänna uppfattningen var dock att gemene man inte hade förmågan att ta till sig denna musik utan vissa förkunskaper.¹⁴⁷

Idéerna om musikalisk folkbildning återfinns konkret i förslagen till den kommunala musikskolans verksamhet genom ett större fokus på vilka ämnen som skulle undervisas i. Flera gånger under händelseförloppet från motion till beslut föreslås att verksamheten inte bara ska innehålla undervisning i enskilda instrument utan även i teoretiska ämnen som allmän musikleära, musikteori och musikhistoria. I vissa av förslagen framläggs att viss teoretisk undervisning bör vara obligatorisk för alla elever i verksamheten. Detta dras dock till sin spets av domkyrkoorganisten Henry Weman, när han som en kommentar till Hjelm's förslag från 1950 föreslår att den kommunala musikskolan bör erbjuda "lyssnargrupper i grammofoncirkel".¹⁴⁸ För att verkligen besvara frågan om dessa planer på en omfattande teoretisk undervisning blev genomförda, skulle det behövas en undersökning som hanterade musikskolans verksamma period. Denna uppsats redovisar dock för det första verksamhetsåret hos den kommunala musikskola. Då undervisades cirka 80 personer i ämnet musikkunskap. Det som inte nämns är huruvida detta enbart var vuxna elever, men i redogörelsen för folkskolans frivilliga musikundervisnings sista år beskrivs hur cirka 50 elever deltog i musikkunskapsstudier. Därför kan det antas att både vuxna och elever i skolpliktig ålder tog del av undervisningen även i den kommunala musikskolan. I verksamhetsberättelsen beskrivs inte heller om det ingick någon obligatorisk undervisning för alla elever.

¹⁴⁷ Ekström von Essen, s.164-166.

Larsson, s. 58-60.

¹⁴⁸ Uppsala Stadsarkiv, *Folkskolestyrelsen FIV:10*, "Brev från Henry Weman till Karl Söderberg" (Ej daterat)

Vilka var de mest signifikativa faktorerna kring bildandet?

Hur skiljer sig dessa faktorer från nationellt till lokalt plan?

Som resultatet av uppsatsen visar så var bildandet av en kommunal musikskola i Uppsala långt från en enskild händelse, tvärtom påverkades den i allra högsta grad av vad som hände runt om kring den, socialt, kulturellt och politiskt, både nationellt och lokalt.

Om faktorer på nationell och lokal nivå jämförs är det framför allt politiska faktorer på nationellt plan, som socialdemokraternas idéer och ideal. Dessa spreds dock ner till lokal nivå, eftersom idealet var att det var utifrån kommunen som välfärdssamhället skulle byggas upp. På nationell nivå fanns även statens offentliga utredningar, i detta fall 1944 års folkbildningsutredning och 1947 års musikutredning. Dessa blir i en mening både politiska och kulturella faktorer, eftersom de är beställda av politiker men utförda av främst personer inom kultursektorn. 1944 års folkbildningsutredning nämns inte i något förslag eller motion, till skillnad från 1947 års musikutredning, som får stor plats i folkskolestyrelsens sista förslag till drätselkammaren.

Lokalt i Uppsala måste framförallt relationen mellan kommun, universitet och kyrka beröras. Som det redan har beskrivits är Uppsala en stad med många definitioner, bland annat en känd studentstad, samt högsätet för Svenska kyrkan. Genom den reformpolitik som förts sedan innan andra världskrigets utbrott fick dock kommunen en alltmer framträdande position inom flera av samhällets delar. Till exempel tog Uppsala kommun över huvudmannaskapet för folkskolan från kyrkan vid årsskiftet 1925/26.¹⁴⁹ Men inom kulturlivet dominerade kyrkan och universitetet länge, och kommunen fick en mindre roll som eventuell finansiär. Den kommunala musikskolan var dock ett kommunalt projekt, även om Söderberg beskriver hur uppslaget till folkskolans frivilliga musikundervisningen kom från Sven E. Svensson, director musices vid Uppsala Universitet.

Vid flera tillfällen under händelseförloppet dyker både Sven E. Svensson och Henry Weman upp i utredningen. Framför allt blir de tillfrågade att kommentera både förslag och motion. Överlag verkar det dock som att Svenssons åsikter värderas högre än Wemans. Den intressanta sidan av detta enligt mig är dock att de, eller de institutioner som de representerar befinner sig i en slags konkurrenssituation med kommunens kulturverksamhet. Framför allt universitetet, genom bildningsförbundet Kursverksamheten. Det kan antas att de erbjöd ett liknande utbud av undervisning i teoretiska musikämnen som den kommunala musikskolan föreslås erbjuda. Ändå föreslår Svensson ett samarbete mellan universitetet och kommunala musikskolan.

¹⁴⁹ Söderberg (1983) s.15.

Som nämnts tidigare i uppsatsen är folkbildning ett begrepp som ofta förknippas med folkrörelser. Kursverksamheten var ett av få bildningsförbund som inte var direkt sammankopplat med en folkrörelse som arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen eller en frikyrka. Torgil Persson beskriver i *Den kommunala musikskolans framväxt* hur flera av de kommunala musikskolor han undersökt från början initierades av folkrörelser.¹⁵⁰ I Uppsala var Upplands musikcirkelrörelse den största konkurrenten till kommunala musikskolan som kom från folkrörelserna.

Hur påverkades utvecklingen av skillnaderna mellan den politiska och den kulturella förändringen i Sverige?

Den politiska förändringen i Sverige under den undersökta perioden var främst socialdemokraternas idé om välfärdssamhället och de följder som detta hade. Den kulturella förändringen kännetecknades av den tekniska och den sociala utvecklingen. I artikeln om grammfonen som kulturfaktor från tidskriften *Musikvärlden* lyfts två separata perspektiv på den kulturella förändringen.¹⁵¹

Det första perspektivet lyfter fram de positiva fördelarna med den tekniska och den sociala utvecklingen. Människan lever i högre välfärd och i likhet med socialdemokraternas ideal får verkligen alla större tillgång till kultur. Genom radion kommer musiken in i hemmen, och grammfonen öppnar upp för möjligheten att faktiskt kunna välja vilka skivor som ska spelas. Utvecklingen gav också ett större fokus på bildning, alla ska få samma chans att utbilda sig. Det andra perspektivet ser med en viss oro på denna utveckling. Både hos stat och kommun fanns en stor ansvarskänsla för landets medborgare samt för att dess bildning skulle ta rätt väg. Både inom bildning och kultur ökade alternativen, och vissa trodde att bristen på kunskap skulle leda till att folket gjorde ”fel” val. Betänk dock det tidigare presenterade citatet från Ekström von Essen, ”Det vi ser kan tolkas som ett starkt kontrollerande och tillrättaläggande men det är samtidigt en rörelse i samhället som tillåter alltfler människor att komma i kontakt med bildning, litteratur, konst, kultur överhuvudtaget.”¹⁵² Så vilket samhälle är bäst, ett med en auktoritet som ger alla tillgång till ett fenomen men som också kan besluta över i vilken form fenomenet existerar i? Eller ett samhälle med fri tillgång till alla former av fenomenet men där varje person själv är ansvarig för att både få tillgång och välja form? Den metod som dock syns i socialdemokraternas ideologi vid den här tiden är något av en medelväg. Att ge alla tillgång, men också garantera att folket får den kunskap som behövs för att göra rätt val. Men kan någon egentligen säga vad som

¹⁵⁰ Persson, s.219.

¹⁵¹ Westerlund, s.17-19.

¹⁵² Ekström von Essen, s.166.

är rätt val för alla? Detta är en diskussion som sträcker sig längre än fenomenet kommunala musikskolan, men som påverkade och fortfarande till viss del påverkar utvecklingen av den.

Vilka av de faktorer som presenterats i uppsatsen påverkade då bildandet av en kommunal musikskola i Uppsala mest? De kulturella eller de politiska? Skulle det bildas en kommunal musikskola för att alla skulle få samma tillgång till prisvärd musikutbildning, eller för att folket skulle få kunskaper så att kulturen skulle utvecklas på rätt sätt?

Avslutande kommentarer

Denna uppsats syfte är att redogöra hur och varför den kommunala musikskolan i Uppsala bildades. Marianne Reimers-Wessberg utreder i uppsatsen *Ljssna är silver, spela är guld* hur kommunala musikskolor började bildas i Sverige, fram till 1950. Hon kommer fram till att det går att se två huvudlinjer i utvecklingen, en generell och en specifik. Den generella inriktningen beskriver hon som att ”man ser där till kommunens totala intresse inom musiklivet”, och den specifika inriktningen som att den ”karaktäriseras av en dominerande inriktning på barnen.”¹⁵³ Utvecklingen av en kommunal musikskola i Uppsala hade definitivt en generell inriktning. I motionerna, förslagen och i kontexten syns det tydligt att tanken var att en kommunal musikskola skulle gynna hela stadens musikliv. Som tidigare nämnts fanns det dessutom en avdelning inom folkskolan som fyllde barnens behov av instrumentalundervisning. I förslagen till den kommunala musikskolan var det istället behovet hos de som redan slutat skolan och vuxna som betonades, och behovet av teoretisk undervisning.

Hur det gick till när en musikskola i kommunal regi bildades i Uppsala, från första motionen 1948 till beslutet 1956, är redovisat i den här uppsatsens resultatdel. Det är ett händelseförlopp i flera etapper, som visar att det inte var en enskild företeelse, utan del av en större utveckling både nationellt och lokalt. Analyserna och diskussionen har haft som utgångspunkt att besvara frågan varför det bildades en kommunal musikskola i Uppsala. Det som framförallt visat sig är att det är en fråga med flera dimensioner. Den första, manifesta, nivån av svaret är att det bildades en kommunal musikskola eftersom det fanns ett behov av musikundervisning bland stadens invånare. De tankar som ligger bakom detta, den latent anledningen är mer komplex. Av kontexten går det att utläsa att de stora politiska, sociala och kulturella förändringar som Sverige då genomgick, påverkade utvecklingen stort. En kommunal musikskola bildades i Uppsala eftersom det fanns både ett behov bland folket av bildning och en förväntan från etablissemang på en bildad allmänhet. Hela befolkningen skulle ha tillgång till bildning, speciellt inom kultur,

¹⁵³ Reimers-Wessberg, s.52-53.

men det fanns också en strävan efter att till viss del kontrollera tillgången av ett allt större kulturutbud. En fråga för framtiden är vilka faktorer som idag styr och påverkar den kommunala musikskolans fortsatta verksamhet.

Vidare forskning

Som jag skrev i inledningen är den kommunala musikskolan ett brett fenomen, eftersom varje musikskola har en individuell utveckling. Jag gör därför inga anspråk på att denna uppsats skulle besvara den övergripande frågeställningen om varför det bildades kommunala musikskolor. Min avsikt var däremot att genom att undersöka en kommun visa vilka faktorer som kan ha påverkat även i andra kommuner. Även om lokala omständigheter också spelar in så har det visat sig att de nationella förhållandena är en betydelsefull faktor i den kommunala musikskolans utveckling. Det som också talar för detta är att den historiska forskning som finns om fenomenet i andra kommuner har överlag fått samma resultat.¹⁵⁴

Vad har då detta för betydelse för dagens musik- och kulturskola? Jag skulle vilja be en elev som går i Uppsala kommunala musikskola idag att läsa igenom beskrivningarna som finns av verksamheten i denna uppsats, och fråga om den känner igen sig. Till viss del tror jag att det är likadant då som nu, men i andra delar tror jag att det förändrats stort. Självklart ska en institution få förändras över tid, idag har det trots allt gått 57 år sedan den bildades. Men frågan är, och detta gäller inte bara Uppsalas kommunala musikskola, om målen med verksamheten är samma nu som då? Sven-Eric Liedmans definition av en institution är ”en bärare av ideologier”¹⁵⁵, och den kommunala musikskolan som fenomen omfattar flera ideologier, både manifesta och latent. Tyvärr tycker jag också att fenomenet passar in på Liedmans definition av en frusen ideologi. Detta innebär att institutionen förändras, utan att ideologierna följer med. Idag hotas flera kommunala musik- och kulturskolor av nedläggning. Många gånger sker detta enligt min mening när verksamheten ifrågasätts och det inte finns några tydliga mål och syften att ha som motargument. Mer forskning om den kommunala musikskolan, både historiskt sett och om dagens verksamhet skulle kunna ge större inblick i vilken plats och funktion musik- och kulturskolorna ska ha i vårt samhälle.

¹⁵⁴ Reimers-Wessberg.

Persson.

¹⁵⁵ Liedman & Olausson, s.9.

6. Litteratur- och källförteckning

6.1 Tryckt material

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

Dahlstedt, Sten, *Form och funktion: idéer i Musikhögskolans lärarutbildning 1947-76*, Gidlund, Hedemora, 2007

Den kommunala musikskolan., Sv. kommunförb., Stockholm, 1976

Den kommunala musikskolan: en resurs i kulturlivet, Sv. kommunförb., Stockholm, 1984

Ekström von Essen, Ulla, *Folkhemmets kommun: socialdemokratiska idéer om lokalsamhället 1939-1952*, Atlas, Diss. Stockholm : Univ., 2003, Stockholm, 2003

Frenander, Anders, *Kulturen som kulturpolitikens stora problem: diskussionen om svensk kulturpolitik under 1900-talet*, Gidlund, Hedemora, 2005

Graneheim, Lars, *Från musikskola till kulturskola: en studie av en skolform i förändring : "Den kommunala musikskolans uppgång och fall" - eller?*, Centrum för musikpedagogisk forskning, Kgl. Musikhögskolan, C-uppsats i musikpedagogik, 60 p Stockholm : Centrum för musikpedagogisk forskning, 1994, Stockholm, 1994

Gustafsson, Jonas, *Så ska det låta: studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 2000

Gustavsson, Bernt, *Bildningens väg: tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930 = [The road to education] : [three educational ideals of the Swedish workers' movement 1880-1930]*, Wahlström & Widstrand, Diss. Göteborg : Univ., Stockholm, 1991

Göranzon, Ingrid, *Inflytande och delaktighet i musikskolan: en enkätstudie av de kommunalt finansierade musikskolorna i Uppsala*, Uppsala universitet, Examensarbete (C-uppsats). Uppsala universitet, Institutionen för musikvetenskap, 2012, Uppsala, 2012

Hessler, Carl Arvid, *Staten och konsten i Sverige*, Norstedt, Stockholm, 1942

- Holmberg, Kristina, *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad?*, Malmö Academy of Music, Diss. Lund : Lunds universitet, 2010, Malmö, 2010
- Larsson, Anna, 'Musikcirkelrörelsen 1930-1960: om amatörmusicerande som folkbildning', *Svensk tidskrift för musikeforskning.*, 2005(87), s. 54-68, 2005
- Liedman, Sven-Eric, *I skuggan av framtiden: modernitetens idéhistoria*, [Ny utg.], Bonnier, Stockholm, 1999
- Liedman, Sven-Eric, *Motsatsernas spel: Friedrich Engels' filosofi och 1800-talets vetenskaper. Vol. 2*, Cavefors, Lund, 1977
- Liedman, Sven-Eric, *Surdeg: en personlig bok om idéer och ideologier*, 1. uppl., Författarförl., Stockholm, 1980
- Liedman, Sven-Eric & Olausson, Lennart (red.), *Ideologi och institution: om forskning och högre utbildning 1880-2000*, Carlsson, Stockholm, 1988
- Muotka, Kristian & Tagesson, Helena (2011) *Nu gör vi det här och det här och det här: Tre musiklärares beskrivningar av undervisningens centrala innehåll i musik- och kulturskolan* Umeå: Musikhögskolan, Örebro Universitet, Uppsats på avancerad nivå
- Persson, Torgil, *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal: en studie av musikskolorna i Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås*, Institutionen för musikvetenskap, Univ., Diss. Göteborg : Univ., 2001, Göteborg, 2001
- Reimers-Wessberg, Marianne, *Lyssna är silver - spela är guld: studier av den svenska kommunala musikskolans utveckling fram till 1950*, Stockholms univ., Musikvetenskapliga institutionen, Examensarbete (C-uppsats). Stockholm : Univ., Musikvetenskap, MPC, 1991, Stockholm, 1991
- Richardson, Gunnar, *Svensk utbildningshistoria: skola och samhälle förr och nu*, 7., rev. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2004
- Rondin, Ivar, *Musik till alla: [frivilligt musikbildningsarbete i Uppsala län]*, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV) [distributör], Uppsala, 1985
- Rosenberg, Herbert, "Musikbildningens mål och mening", *Musikvärlden*, N:r 3, Bonnier, Stockholm, 1945

SOU 1948:30, 1944 års folkbildningsutredning, *Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet*, Stockholm, 1946-1948

SOU 1954:2, 1947 års musikutredning, *Musikliv i Sverige: betänkande med förslag till åtgärder för att främja det svenska musiklivets utveckling*, Nord. bokh., Stockholm, 1954

Stålhammar, Börje, *Samspel: grundskola - musikskola i samverkan : en studie av den pedagogiska och musikaliska interaktionen i en klassrumssituation = [Interplay] : [school and music school in collaboration] : [a study of pedagogic and musical interaction in a classroom situation]*, Musikvetenskapliga avd., Musikhögsk., Univ., Diss. Göteborg : Univ.,Göteborg, 1995

Söderberg, Karl, 'Kring några pedagogiska initiativ och aktiviteter i Uppsala stads folkskola', *Glimtar från folkskolan i Uppsala län under 150 år : ett urval uppsatser utgivna i anslutning till folkskolans 150-årsjubileum.*, S. 93-110, 1992

Söderberg, Karl, *Uppsala stads historia. 6:1, Uppsala kommuns skolor under några decennier av 1900-talet*, Historiekomm., Uppsala, 1983

Söderberg, Karl, *Uppsala stads historia. 6:4, Uppsala kommun och kulturlivet under några decennier av 1900-talet*, Historiekomm., Uppsala, 1984

Uppländsk årsbok, Uppsala, 1939-1939

Vestlund, Gösta, *Folkuppföstran, folkupplysning, folkbildning: det svenska folkets bildningshistoria - en översikt*, Brevskolan, Stockholm, 1996

Wahlström, Cristina, *Uppsala stads historia. 10, Rätt, råd, kraft, dåd : om kommunal styrelse och förvaltning i Uppsala under 100 år (1862-1970) : framväxt och utveckling*, Stadsarkivet [distributör], Uppsala, 1997

Westerlund, Gunnar, "Grammofonen som kulturfaktor" *Musikvärlden*, N:r 1, Bonnier, Stockholm, 1945

Öhrström, Eva (red.), *Musiken, folket och bildningen: glimtar ur folkbildningens historia*, Mimer, Institutionen för pedagogik och psykologi, Univ., Linköping, 1997

6.2 Elektroniskt material

Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, *Nationalencyklopedin* [2013-05-03]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/arbetarr%C3%B6relsens-efterkrigsprogram>

Folkbildning, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-25]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/folkbildning>

Folkbildning, *Svenska Akademiens Ordbok* [Besökt 2013-03-25] <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

Frankfurtskolan, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-17]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/frankfurtskolan>

Kulturpolitik, *Nationalencyklopedin* [2013-05-03]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/kulturpolitik>

Läraryrket, ”Frågor och svar Bästa musik- och kulturskolekommun” [Besökt 2013-05-04]

<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00227863?OpenDocument>

Ragnar Edenman, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-14]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/ragnar-edenman>

Sandh, Håkan, ”Fler kommuner startar sina musik- eller kulturskolor igen!”, *Sveriges Musik- och kulturskoleråd* (2013-04-25) [Besökt 2013-05-12]

<http://www.smok.se/nyheter/2013/04/flera-kommuner-startar-sina-musik-eller-kulturskolor-igen>

Statistiska Centralbyrån [Besökt 2013-05-08]

http://www.scb.se/Pages/PricesCrib_258649.aspx

Sverige *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-15] <http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/sverige>

Sveriges Musik- Och Kulturskoleråd, ”Historik” [Besökt 2013-02-23] <http://www.smok.se/om-smok/historik>

Sveriges Musik- Och Kulturskoleråd, ”Kulturskola 2030” [2013-05-14] <http://www.smok.se/om-smok/historik>

Ungdomskultur, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-05-15]

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/ungdomskultur>

Uppsala, *Nationalencyklopedin* [Besökt 2013-03-18]

http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/lang/uppsala/336294?i_h_word=uppsala%20stad

6.3 Arkiverat material

6.3.1 Uppsala Stadsarkiv

Arkivbildare: Drätselkammaren

Drätselkammarens protokoll

1951 (A I:106)

Drätselutskottets/Arbetsutskottets protokoll

1947-48 (A V:1)

1951 (A V:4)

1954 (A V:7)

1955 (A VI:1)

Arkivbildare: Folkskolestyrelsen

Folkskolestyrelsen kapsel F IV:10

Folkskolestyrelsens protokoll

1948 (A I b:23)

1954 (A I b:29)

Arkivbildare: Uppsala Stadsfullmäktige

Uppsala Stadsfullmäktiges protokoll

1945

1954

1956

6.3.2 Uppsala Universitetsbibliotek: Carolina Rediviva

Carl-Allan Mobergs efterlämnade papper

Musikhistoriska föreningen i Uppsala

Uppsala Musikskola

Musikvetenskapliga serien, Uppsala

(MSU)

1. Sten Dahlstedt **Musikestetik.**
1990
2. Lena Weman **Två kompositörer från den svenska stormaktstiden.**
Anders Düben och Andreas von Düben.
1990, CD-uppsats
3. Lena Bergqvist **Skol- och kyrkomusik i Västerås 1620-1750.**
Musikutövning vid Rudbeckianska skolan.
1991, CD-uppsats
4. Birgit Heinz **Christian Ritter – ein Komponist und Musiker in Deutschland und Schweden des 17. und 18. Jahrhunderts.**
1991, CD-uppsats
5. Regina Lamm **Hovmusik i Sverige 1672.**
Festkompositioner av Christian Geist. Edition och kommentar.
1991, CD-uppsats
6. Kia Hagdahl **En engelsman i Dübensamlingen.**
Om John Ward och hans fantasior i Uppsala universitetsbibliotek.
1992, CD-uppsats
7. Per Wahlsten **”Hotande fara, ångest, katastrof”.**
En studie över Arnold Schönbergs opus 34. Begleitungsmusik zu einer Lichtspielszene.
1992, CD-uppsats
8. Greger Andersson (red.) **Koral i Norden.**
Rapport från ett symposium 17 maj 1992 i anslutning till Harald Göranssons
Avhandling om 1697 års koralpsalmbok.
1993

9. Jörgen Grundström **”Fagra små blommor”**
Hugo Alfvéns folkvisearrangemang, en bortglömd bukett.
1993, CD-uppsats
10. Jan-Peter Dahl **En schlager i Sverige – ska den låta så här?**
Svensk schlagermusik under 1940-talet.
1993, CD-uppsats
11. Anders Dillmar **Haeffner och folkvisan – teori och hantverk.**
Om musikbilagorna till Geijer-Afzelius’ Svenska folkvisor från forntiden, 1814-18.
1993, CD-uppsats
12. Erik Kjellberg (red.) **S:t Jacobs kyrka i musikhistorien 1993-1643. 350 år i backspegeln.**
1993
13. Nils Mannerfeldt **Filmer med musikalisk anknytning.**
Om Disneys kortfilmsmusik. Samband mellan musikalisk och narrativ form i tre tidiga tecknade kortfilmer från Walt Disney Studios.
1994, CD-uppsats
14. Ulf Larnestam **Kombinerandets konst.**
Härledning av generativa byggstenar i W A Mozarts tonspråk.
1994
15. Niclas Malmberg **Aspekter på Beatles tidiga sound.**
1994, CD-uppsats
16. Magdalena Hedman **Radioaktiviteten ökar i Sverige!**
Public service-radio i den nya fria radiokonkurrensen.
1994, CD-uppsats
17. Dag Tidemalm **Toner för medkänsla och vishet.**
Den tibetanska buddhismens musik som rituell offergåva.
1994, CD-uppsats

18. Lars Berglund **Kaspar Förster och 1600-talets sonata a 3.**
Biografi – analys – edition.
1994, CD-uppsats
19. Max Granström **Jazz som yrke – en studie i dagens svenska jazzliv.**
1995, CD-uppsats
20. Håkan Persson **Analys av tonförrådet i 187 Beatles-låtar.**
Metod och resultat.
1995, CD-uppsats
21. Tomas Block **Bland isbjörnar och pingviner.**
Perspektiv på Gösta Nystroems symfoniska dikt Isbaret.
1995, CD-uppsats
22. Gunilla Åhlander **Sångskolor kring sekelskiftet.**
En studie av Bel Canto- Garcia- och Lampertiskolornas sångteknik.
1995, CD-uppsats
23. Morgan Palmqvist **Olle Adolphson.**
En allvarsam visdiktare med ett och annat skämt.
1995, CD-uppsats
24. Mona Karlström **Reformjudendomens genombrott i mitten av 1800-talet och dess betydelse för synagogalmusikens utveckling i Stockholm.**
1995, CD-uppsats
25. Girilal Baars **Jan Johansson and "Jazz på svenska".**
Historical Context and Structural Analysis.
1995, CD-uppsats
26. Linus Johansson **Distat och nerstämt.**
Idéer och strukturer bland aggressiva rockband.
1996, CD-uppsats

27. Cecilia Sjögren **Att marknadsföra konserter med klassisk musik.**
En undersökning av Nordic Arts Mästerkonserter.
1996, CD-uppsats
28. Cynthia Zetterqvist **Strävan efter perfektion.**
Inspelningsteknikens utveckling och dess inverkan på musicerandet.
1996, D-uppsats
29. Mathias Boström **Sökare med säckpipa.**
Om tre säckpipare av idag.
1997, D-uppsats
30. Erik Kjellberg (red.) **Herrgårdskultur och salongsmiljö.**
Rapport från en nordisk konferens på Lenjsta bruk 12-14 maj 1995.
1997
31. Mehrdad Fallazadeh **Persiens konstmusik 1800-1925.**
Europas roll i förändringen av en musikkultur.
1997, D-uppsats
32. Peter Hedberg-
Henrik von Euler **Soul – Amerikas sargade själ.**
1997, D-uppsats
33. Johan Bengtsson **Richard Strauss operor på Kungliga Teatern.**
Uppförda och icke-uppförda operor 1908-1933.
1997, D-uppsats
34. Martin Sundbom **Jazzklubbverksamheten i Sverige.**
1997, CD-uppsats
35. Gunnar Ternhag **PM och uppsatser i musikvetenskap: råd och anvisningar.**
1997
36. Inger Stenman **Karl Tirén och jokning – en pionjärinsats i 1910-talets Sverige.**
1998, CD-uppsats

37. Daniel Arvidsson **Hammarby är dom bästa!**
Om bejarsor och bejande i Hammarbyklacken 1990-97.
1998, CD-uppsats
38. Hans Näslund **Pianobranchen i Sverige.**
Dokumentation och undersökning utifrån en yrkesmans berättelser.
1998, CD-uppsats
39. Toivo Burlin **Höghusens och de röda stugornas musik.**
Jazz och svensk folkmusik i "Adventures in jazz and folklore".
1998, CD-uppsats
40. Andreas Johansson **Att skolas till rockmusiker i Torsby.**
Two musikpedagogiska alternativ.
1999, D-uppsats
41. Mikael Tuominen **Kill Yr. Idols.**
Om Sonic Youths roll som populära rockavantgardister.
1999, D-uppsats
42. Märten Nilsson **Rockanalys i musikvetenskapliga uppsatser.**
En undersökning och handledning.
2000, D-uppsats
43. Stagling/Ternhag **Uppsatser samt licentiats- och doktorsavhandlingar**
2000
44. Ute Verwimp **Adolf Wiklund**
En studie av en svensk 1900-talstonsättare med särskild hänsyn till instrumentalmusiken
2000, D-uppsats
45. Linda Gustafsson **Konsten att vara körledare**
En undersökning av körledares situation i Sverige år 2000.
2001, D-uppsats

46. Åsa Veghed **I jakten på "svänget"**
En studie av samspel på sambaskolan A Bunda i Göteborg
2001, D-uppsats
47. Per Axelsson **Från fransk pastoral till svensk segerballett**
Om sambandet mellan Jean Desfontaines "Le Desespoir de Tirsis" och Anders Dübens "Ballet meslé de chants heroïques"
2001, CD-uppsats
48. Gunnel Fagius **Hur sjunger barnen i barnkören?**
Sängsätt, repertoar och pedagogisk avsikt i inspelningar med en barnkör 1953 under ledning av John Norrman.
2001, D-uppsats
49. Elin Heidenberg **Artistliv**
En studie av hur branschlitteratur förklarar vägen till framgång
2001, D-uppsats
50. Maria Evertsson **Wilhelm Peterson-Bergers konstfilosofi**
Inflytandet från Friedrich Nietzsche och Richard Wagner
2001, D-uppsats
51. E. Kjellberg/E. Lund-
qvist-J. Roström (red.) **The Interpretation of Romantic and Late-Romantic Music.**
Papers read at The International Organ Symposium, Stockholm 3-12 September 1998.
Uppsala 2002
52. Per-Henning Olsson **Petterssons sjunde symfoni**
En jämförelse mellan formen i Allan Petterssons symfoni nr 7 och Gustav Mahlers symfoni nr 9, sats 1.
2001, D-uppsats
53. Märten Öhman **Vem tänder stjärnorna?**
En studie av de utommusikaliskt bakomliggande faktorer som formar de kommersiellt inriktade hitlistornas utseende och betydelse
2002, D-uppsats

54. Tommy Sjöberg **The dissemination of Swedish Folk Music and Dance in the Pacific NW – Gordon Tracie’s initiation**
2002, D-uppsats
55. Hållbus Totte Mattsson **Contrapartie (en försvunnen tradition?) Sarabande (en återfunnen komposition!)**
Funderingar kring en transkription av ett lutmanuskript från Nydablska samlingen
2003, D-uppsats
56. Niclas Högman **Ruben Liljefors – en biografi**
2003, CD-uppsats
57. Katharine Leiska **Schwedische Musikfeste in Deutschland unde wilhelminische Nordenrezeption.**
Dortmund 1912, Stuttgart 1913
2004, Magisteruppsats
58. Maria Schildt **Karl XI:s kröning 1675.**
Musiken, musikerna och två anonyma festkompositioner ur Dübensamlingen.
2004, CD-uppsats
59. Jarri Ederth **Ett bland de största och vackraste i riket: Olof Schwans orgel i Norrköpings stadskyrka S:t Olai 1771-1870**
2006, CD-uppsats
60. Anne Reese **Johan Lindegrens vägval. En studie i de faktorer som påverkade enskilda aktörers verksamhet inom Stockholms musiksamhälle 1860-1908.**
2007, Magisteruppsats
61. Maria Schildt **Hyllningsmusik till Karl XI. En studie kring 18 tillfälleskompositioner.**
2007, Magisteruppsats
62. Erik Andersson **Utanför murarna. En studie av Ulf Lundells och rockkulturens outsiderpositionering.**
2008, Magisteruppsats
63. Katarina Glantz **Musikaliska uttryck och funktioner i interaktiva världar. En undersökning av musikanalytiska problemställningar i det interaktiva mediet datorspel.**
2008, Magisteruppsats

64. Mirkko Stehn **Zum Sterben schön. Ein Versuch über den Umgang von Filmmusik mit dem Tod.**
2008, Magisteruppsats
65. Berk Sirman **Music vs. Words. Exploring the Problematic State of Semantic Meaning in Music.**
2009, Magisteruppsats
66. Ingrid Göranson **Från idé till verklighet. Uppsala kommunala musikskola.**
2013, Magisteruppsats